

Szociálpszichológia teljes műhelymunka

Az áldozathibáztató narratívák háttérében álló pszichológiai mechanizmusok vizsgálata az áldozati hierarchia mentén

Ki is áll az áldozathibáztatás tényleges háttérében, Ő vagy Én?

Készítette: Száraz Cintia

Témavezető: Dr. Kengyel Judit Gabriella

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar

Pszichológia BA

2023/2024. őszi félév

Absztrakt

A nemi erőszak áldozatok negatív megítélése, illetve az áldozathibáztatás egy olyan komoly társadalmi, szociális probléma, amely sokkal nagyobb hangsúlyt és komoly, pozitív irányú változást érdemel. Az ezzel kapcsolatos attitűdök negatívan befolyásolják az áldozatok énképét, segítségkérési hajlandóságát, illetve torzítják az utólagos helyzetészlelést és értékelést. Az áldozatok esetén emellett azonosítható a negatív megítéléstől való félelem, az alacsony önértékelés, az alacsony énhatékonyság, a magas szintű önkritika és a mások véleményétől való nagyfokú dependencia is. Mindez nagyban megnehezíti az áldozatok társadalomba történő reintegrációját, mind az áldozat, mind a közösség részéről. Dolgozatomban arra teszek kísérletet, hogy ezen komplex jelenség sajátos pszichológiai dinamikáit, a háttérben meghúzódó különböző önvédelmi torzításokat, mechanizmusokat feltárjam.

A kvalitatív, online kérdőíves vizsgálatban a résztvevők többségét a magyarországi felsőoktatásban tanulók alkották, illetve többségében nők töltötték ki a kérdőívet, akik leginkább a fővárosban, illetve nagyobb vidéki városokban élnek. A vizsgálat hat történetet tartalmaz, három történet esetén az áldozat viselkedése és karakterjegyei vannak a középpontban, a másik három történet esetén pedig az elkövető. A történetek fókuszát tekintve az áldozati és elkövetői karakterek között is sajátos hierarchia van, amely a kutatás központi tényezője. Emellett az alkalmazott mérőeszközök között szerepel Nemierőszak-Mítoszok Elfogadása Skála, illetve az a Félelem a Negatív Megítéléstől kérdőív magyar adaptációja.

A kutatásban összesen 206 személy vett részt, ebből 155 fő nő (75,2%). Eredményeink alapján az áldozat-, illetve elkövető fókuszú történetek esetén, az áldozati- és elkövetői hierarchiát figyelembevéve a nemierőszak-mítoszok elfogadása, illetve az áldozathibáztatás mértéke szignifikánsan eltér egymástól. Megállapítható, hogy azokban a történetekben, ahol az elkövető karakterének és viselkedésének leírása van a középpontban, a megfigyelők az áldozatnak nagyobb felelősséget tulajdonítanak a történetekért. A nők és a férfiak narratíva alkotását tekintve, nem találtunk szignifikáns különbséget, amely eredmény eltér a korábbi kutatási eredményektől. Az áldozathibáztató narratívumok aktiválódását az áldozat és az elkövető karakterén, viselkedésén, a megfigyelő személyes tulajdonságain és egyéni attitűdjein kívül számos, mélyen a kultúrában gyökerező tényező is befolyásolja. Ezek hatásának mélyebb feltérképezése érdekében szükséges olyan további kutatások elvégzése, amelyek speciálisan ezekre a területekre, faktorokra koncentrálnak.

Kulcsszavak: áldozathibáztatás, nemierőszak-mítoszok, kontroll szükséglet, énvédelmi mechanizmusok és stratégiák, áldozati- és elkövetői hierarchia

Bevezető

A FRA (European Union Agency for Fundamental Rights) legfrissebb, 2014-es felmérésének - melyben az Európai Unió 28 tagállama vett részt - középpontjában a nőket ért erőszakos cselekmények gyakorisága, előfordulása állt. A felmérést 42.000 európai nővel végezték, mindegyikükkel részletes interjút vettek fel az őket ért erőszakos cselekményekkel kapcsolatban. A felmérés keretében a nőket a fizikai, a szexuális és a pszichológiai erőszakkal kapcsolatos tapasztalataikról kérdezték, külön hangsúlyt fektetve a szexuális zaklatásra (FRA, 2014). *A szexuális erőszak valamilyen formáját tízből egy nő tapasztalja 15 éves kora után. Illetve, minden huszadik nő válik nemi erőszak áldozatává* (FRA, 2014).

Ezen vizsgálat eredményei alátámasztják, hogy a bántalmazás rendkívül elterjedt, azonban a bejelentett esetek száma szisztematikusan alulmarad a ténylegesen megtörtént esetekhez képest (FRA, 2014). Fontos megvizsgálni, hogy ez a nagyfokú eltérés milyen okokra vezethető vissza, külön figyelmet fordítva arra, hogy az ezen erőszakos cselekményeknek áldozatul esett személyek megértést és támogatást kapjanak a társas környezettől. A társas támogatás hatást gyakorol az áldozatok gyógyulására és befolyásolja az áldozat szűkebb és tágabb környezetébe történő reintegrációt. Az áldozathibáztató narratívumok, melyeket a közvélemény a szituációról, annak kontextusáról, az áldozat karakteréről és viselkedéséről formál, bár sok esetben hiányosak és nem tükrözik a teljes valóságot, mégis védelmet nyújtanak a megfigyelők számára, és felerősítik a hitet, hogy a saját életterük kiszámítható, megbízható, általuk kontrollálható. Ezen téves vélekedések negatívan befolyásolják az áldozat énképét, segítségkérési hajlandóságát, illetve torzítják az utólagos helyzetészlelést és értékelést. A társas támogatás hiánya az áldozatokból szociális szorongást válthat ki, melyhez jellegzetes kognitív tünetek párosulnak (Papp, 2017). Ezek közé tartozik a negatív megítéléstől való félelem, az alacsony önértékelés, az alacsony énhatékonyság, önvádolás és a mások véleményétől való nagyfokú függőség is (Perczel-Forintos és Kresznerits, 2017). Az áldozathibáztatás jelenségek köre, kifejezetten az áldozat nézőpontjából, az áldozat felelősségre vonásával a túlzott mértékű szorongás jól magyarázható. A túlzott mértékű szorongás abból fakad, hogy az áldozat, túlságosan alacsonyra értékeli a szociális helyzetét és saját maga értékét, attól tart, hogy a környezete, vagy a társadalom más tagjai kritizálni fogják, vagy lenézi őt (Perczel-Forintos és Kresznerits, 2017). Továbbá gyakran megjelenik az önvádaskodás, az önhibáztatás és a bűntudat érzése is, az áldozatban megkérdőjeleződik a saját ártatlansága, illetve a saját

felelőssége a vele történetekkel kapcsolatban. Herman (2003) kiemeli, hogy az áldozat mindaddig nem tudja a bűncselekmény során mutatott saját viselkedését reálisan megítélni, ameddig nem ismeri fel azt, hogy saját tettei egyáltalán nem igazolhatják a neki erőszak bűntettét, illetve semmilyen módon nem menthetik fel az elkövetőt a felelősségvállalás alól. Kifejezetten fontos ezen esetekben nyíltan és egyértelműen kommunikálni, hogy az áldozat egyáltalán nem hibás a történetekért, irreális elképzelés az, hogy a történetekért őt tegyék felelőssé.

Ezen negatív behatások és vélekedések túlzott érvényesülése miatt tartom kifejezetten fontosnak azt, hogy megértsük, hogy az áldozathibáztatás mechanizmusa mögött inkább a saját magunk védelme áll ezekben a szituációkban, mint az, hogy ténylegesen mit tudunk, gondolunk az áldozatról és a vele történt szerencsétlenségekről.

Az áldozathibáztatás, egy olyan komplex, sokoldalú jelenség, melynek során egy negatív esemény bekövetkezéséért az áldozatot tesszük részben vagy egészben felelőssé (The Canadian Resource Centre for Victims of Crime, 2009). Az áldozathibáztatás témaköre nem csak különféle áldozati szerepeket tárgyaló és az áldozathibáztató attitűdök kialakulását és működését bemutató empirikus kutatások alapját képezi, hatása ugyanúgy megjelenik a médiában és más, nagyobb tömeget elérő és megmozgató kommunikációs szintéren. Mivel az áldozathibáztatás egy komoly szociális probléma, érdemes több aspektusból, széleskörűen vizsgálni.

Az áldozathibáztatást vizsgáló korábbi kutatások jellemzően az áldozat és az elkövető egyéni karakterére és viselkedésbeli jellemzőire helyezték a hangsúlyt. Ezen tényezők befolyását vizsgálták különböző elrendezés szerint manipulált szituációkban.

Janoff-Bulman (1979) az áldozathibáztatás két formáját határozta meg. Az egyikben az áldozat karakterjegyei kerülnek előtérbe. Ezen jegyek között a szerző stabilabb faktorokat tart számon, ide tartozik az áldozat személyisége is. A másik megközelítés a megváltoztathatóságot helyezi a középpontba, ezért az áldozat viselkedését és annak jellemzőit emeli ki (Davies, Rogers és Whitelegg, 2009; idézi: Bruggen és Grubb, 2014).

Az áldozat karaktere

Az áldozathibáztató narratívumok létrejötte mögötti mechanizmusok vizsgálata szempontjából, a rendelkezésre álló tudományos szakirodalom az áldozat karakterét emeli ki, számos kutatás ezt a tényezőt manipulálja, ezért a narratíva alkotás tekintetében ennek hatása a leginkább

ismert (Bruggen és Grubb, 2014). Az áldozat karakterének meghatározó szerepét, illetve általánosságban az áldozathibáztatással kapcsolatos attribúciók további befolyásoló tényezőit az úgynevezett „vignette-módszeren” (vignette method) keresztül vizsgálják. Számos karakterjegy hatását vizsgálták ezen módszeren keresztül, hogy megállapítsák, melyek azok, amelyek a leginkább hozzájárulnak az áldozathibáztató attitűdök aktiválódásához (Bruggen és Grubb, 2014).

Az egyik meghatározó tényező, az *áldozat neme*. A témával kapcsolatos korábbi kutatások áldozatai mind női karakterek voltak. A későbbi vizsgálatok hívták fel arra a figyelmet, hogy - bár többségében nők válnak nemi erőszak áldozataivá, még hozzá férfi elkövetők által - fontos azokat az elrendezéseket is vizsgálni, amikor az áldozat férfi, vagy éppen az elkövető nő.

A férfi áldozatok hibáztatása, felelősségre vonása esetén jellemzően a viselkedésük dominánsabb, a személyes tulajdonságaikhoz képest (Howard, 1984; idézi: Bruggen és Grubb, 2014). Ezen narratívumok hátterében erősen felfedezhetőek a nemekkel kapcsolatos általános vélekedések, sztereotípiák is. Az a férfi, aki áldozattá válik, többé nem azonos a társadalom által konstruált férfi ideállal. Hiszen ebben a szituációban férfi áldozattá válása ellentétbe kerül az idealizált képpel, a maszkulinitás meghatározó jellegzetességeivel (Anderson és Lyons, 2005; idézi: Bruggen és Grubb, 2014). Ehhez képest, a női áldozatok esetén jellemzően a karakterjegyeik határozzák meg az áldozathibáztatás mértékét, jellemzően naivitásuknak vagy óvatlanságuknak tulajdonítjuk a velük történeteket (Davies és Rogers, 2006; idézi: Bruggen és Grubb, 2014).

Az áldozat neméhez kapcsolódóan, az *áldozat szexualitása* szintén nagy befolyással bíró tényező. A konvencionális férfi nemi szerephez társuló nemi sztereotípiák szempontjából érdemes megemlíteni a homoszexualitást, illetve a homoszexuális férfi áldozattá válását. Ebben az esetben különösen erősen érvényesül az áldozathibáztatás, mellyel párhuzamosan a nemi erőszak megtörténtének invalidálása történik (Davies és Hudson, 2011).

Az áldozat ellenállásának módja és mértéke

Az, hogy az áldozat milyen módot választ az ellenállásának kifejezésére, illetve, hogy azt milyen mértékben teszi, befolyásolja az áldozatról alkotott narratívát és az áldozathibáztatás mértékét. Ez az egyik olyan indikátor, amely narratíva befolyásoló hatása a legkevésbé kutatott az áldozathibáztatás komplex jelenségkörét tekintve, mélyebb megértéséhez további reprezentatív kutatások elvégzése szükséges.

Ezen tényező hatásával kapcsolatban a korábbi kutatások azon a feltevésen alapultak, hogy az áldozat felé irányuló erőszakos cselekedet kezdeti szakaszában mutatott bármilyen mértékű ellenállás csökkenti a nemi erőszak későbbi esélyét (Branscombe és Weir, 1992; idézi: Bruggen és Grubb, 2014).

A közelmúlt kutatásai az ellenállást komplexebb tényezőként kezelik. Az áldozat ellenállásának különböző aspektusainak hatását vizsgálják a nemi erőszakot elszenvedők áldozatiságának mértékének megítélésére. Az eredmények azonban nem különböznek a korábbi vizsgálati eredményektől (Bruggen és Grubb, 2014). Azoknál a személyeknél, akik nem mutatnak semmilyen módon és mértékben ellenállást, az áldozathibáztatás mértéke nő (Davies, Rogers és Bates, 2008; idézi: Bruggen és Grubb, 2014).

Az *ellenállás mértékét* tekintve, különbség van a nők és a férfiak vélekedései között. A férfi megfigyelők, magasabb intellektuális képességeket tulajdonítanak azoknak az áldozatoknak, akik nagyobb mértékben ellenállnak, az áldozathibáztatás mértéke ebben az esetben csökken (Krulowitz és Nash, 1979; idézi: Bruggen és Grubb, 2014). Nők esetén ez a hatás kevésbé érvényesül, az eddigi kutatási eredményekből megállapítható, hogy a nők a férfiakhoz képest toleránsabbak az áldozatokkal szemben, megértőbbek az olyan helyzetek esetén, ahol az áldozatok nem tudtak védekezni, vagy bármely tényező ellehetetlenítette a közbeavatkozás lehetőségét (Davies, Smith és Rogers, 2009; idézi: Bruggen és Grubb, 2014).

Az eddig tárgyalt tényezők mellett fontos kiemelni, hogy ezen kutatások többsége a nemi erőszak megtörténtének tényét veszi alapul az áldozat ellenállásának vizsgálatakor, kevés olyan kutatás van, amelyben azt vizsgálják, hogy milyen ellenállási módok alkalmazásával volt a nemi erőszak megtörténte elkerülhető (*rape avoidance*) (Ulmann, 1997; Ullman, 2007; idézi: Wong és Balemba, 2018). Wong és Balemba (2018) az áldozat ellenállásának intenzitását, három kategóriára osztja, az erős ellenállásra (*forceful*), a nem erős ellenállásra (*non-forceful*), illetve ezek kombinációjára. A kutatás szerint a nem erőteljes verbális ellenállás bizonyul a legkevésbé effektívnek abból a szempontból, hogy a nemi erőszak elkerülhető legyen (Jensen és Coyne, 1993; idézi: Wong és Balemba, 2018). Ehhez képest az erőteljes verbális ellenállás és a fizikai ellenállás bármilyen formája effektívnek bizonyul (Wong és Balemba, 2018).

Bár az áldozat részéről az ellenállás bármilyen formájának kinyilvánítása általánosságban csökkenti a nemi erőszak megtörténtének esélyét, fontos kiemelni, azon elkövetők, akik több alaklommal követnek el szexuális bűncselekményt, vélhetően az áldozat ellenállását élvezeti értéként kezelik (Wong és Balemba, 2018).

Továbbá, az áldozat ellenállásával kapcsolatban, sokszor szembesülünk azzal a dilemmával, hogy vajon az áldozat ellenállása ténylegesen növeli vagy éppen csökkenti az áldozat testi sérülésének esélyét. Wong és Balemba (2018) kutatási eredményei alátámasztják, hogy – főleg a fizikai – ellenállás valóban növeli a testi sérülés esélyét. Emellett felhívják a figyelmet arra, hogy egy erőszakos bűncselekmény esetén az áldozat nem csupán testi sérülést szerezhet, hanem ugyanúgy lelki, pszichológiai sérülést is, amely sok esetben épp olyan fájdalmas, mint a fizikális sérülés (Galliano, Noble, Travis és Puechl, 1993; Rozee és Koss, 2001; idézi: Wong és Balemba, 2018).

A vizsgálat eredményei továbbá azt is megerősítik, hogy az erőszak és az abból fakadó fizikai sérülés gyakoribb azokban az esetekben, amikor az áldozat felnőtt, amikor az elkövető alkohol- vagy más függőséget okozó szer hatása alatt van, illetve, ha az elkövetőnél bármilyen fegyver van (Martin és Livingston, 2004; Balemba és Beauregard, 2012; Balemba és mtsai., 2012; idézi: Wong és Balemba, 2018). Továbbá, a nemi erőszak bekövetkezése esetén is gyakoribb az, hogy az áldozat az elkövetőnél fiatalabb és nőnemű, illetve, hogy az elkövető alkohol- vagy más függőséget okozó szer befolyása alatt van, esetleg fegyver is van nála (Brecklin és Ullman, 2002; Woodhams, Gillet és Grant, 2007; Ullman, 2007; idézi: Wong és Balemba, 2018).

Az áldozat és az elkövető kapcsolata

Az, hogy *az áldozat és az elkövető közötti kapcsolat* mennyire közeli, illetve mennyire elmélyült, hatással van az áldozathibáztatással kapcsolatos attitűdök formálódására. Az ezzel kapcsolatos vizsgálatok négy fő kategóriát különítenek el.

Az áldozat és az elkövető kapcsolatát alapul vevő korai vizsgálatok eredményei azt mutatták, hogy az áldozathibáztatás mértéke akkor a legnagyobb, hogyha az elkövető az áldozat számára egy teljesen ismeretlen ember (Calhoun, Selby és Warring, 1976; Smith és munkatársai, 1976; Tetrault és Barnett; idézi: Bruggen és Grubb, 2014). Azonban, a későbbi, modern kutatások eredményei ennek ellenkezőjére hívják fel a figyelmet, kijelentik, hogy abban az esetben, amikor az áldozatnak bármilyen szintű ismeretsége, esetleg közelebbi vagy romantikus kapcsolata van/volt az elkövetővel, az áldozathibáztatás mértéke magasabb (Bell és mtsai., 1994; Kelly, 2009; Sleath és Bull, 2010; White és Yamawaki, 2009; Yamawaki, 2009; idézi: Bruggen és Grubb, 2014). Ez az ellentmondás abból következhet, hogy a jelenlegi kutatásokban többféle történeti elrendezést alkalmaznak, illetve az áldozat és az elkövető karakterét tekintve sokféle leírással találkozhatunk (Grubb és Harrower, 2008). Ezen sajátosságok az

áldozathibáztatással kapcsolatos attitűdök további differenciálódásához, illetve ezen attitűdök formálódását befolyásoló tényezők mélyebb megértéséhez járulnak hozzá.

Az első ezen modern elrendezések közül az, amikor az áldozat és az elkövető egyáltalán nem ismerik egymást, nem volt korábban közöttük semmilyen szintű kapcsolat.

A következő elrendezés az, amikor a két fél ismeri egymást, azonban a kettőjük kapcsolata nem mondható közelinek. Ezekben a szituációkban az áldozathibáztatás mértékének növekedése azzal magyarázható, hogy a két fél ismeretlensége miatt az elkövető nem ismerte fel az áldozat részéről megnyilvánuló elutasítást, ellenkezést. Az elmaradt detekció miatt úgy tűnhet, hogy az áldozat beleegyezett a szexuális aktusba, emiatt az elkövetőnek tulajdonított felelősség csökken (Grubb és Harrower, 2008).

A harmadik elrendezés, a kapcsolat mélységének, és a két fél involváltságának szempontjából jelentős szint az, hogyha egy párról, vagy két egymás iránt elkötelezett, egymás iránt komolyan érdeklődő személyről van szó.

A negyedik fő kategória, hogyha a nemi erőszak házastársak között történik. Ezen történetek megítélésénél gyakran megjelenik, hogy a megfigyelők a történeteket nem azonosítják nemi erőszakként (Simonson és Subich, 1999; idézi: Bruggen és Grubb, 2014). Ezeket a történeteket sok esetben nem tekintik komolynak, kevésbé ítélik őket agresszívnek és az áldozat mentális egészsége szempontjából megterhelőnek, esetleg traumatikusnak (Bruggen és Grubb, 2014).

A megfigyelő karaktere és az áldozathibáztató attitűdök formálódása

A megfigyelő karakterjegyeinek befolyása a nemi erőszak áldozatok megítélésében bár kevésbé kutatott - mint az áldozat karaktere, illetve viselkedéses sajátosságai -, mégis nagyban meghatározza a megfigyelő narratívumait, attitűdjeit.

Az egyik, társadalmi szempontból nyomatékos tényező, a megfigyelő saját kulturális közege és annak jellegzetességei. Az, hogy az egyén milyen kulturális közegben szocializálódik, illetve mennyire azonosul a kultúra által meghatározott jellegzetes vélekedésekkel, az egyéni vélekedések és narratívaalkotás szintjén is komoly befolyást gyakorol (Ward, 1995).

A jelenlegi kutatási eredmények kiemelik, hogy a heteroszexuális férfi megfigyelők hajlamosak jobban hibáztatni az áldozatot, illetve a nemierőszak-mítoszokat is jobban elfogadják, a heteroszexuális nőkhez, illetve a homoszexuális férfiakhoz képest (Bruggen és Grubb, 2014). Ezen összefüggés miatt megállapítható, hogy a férfiak jellemzően minimalizálják a nemi erőszak komolyságát, illetve az elkövető karakterével való azonosulás miatt kevesebb

felelősséget tulajdonítanak az elkövetőnek (Newcombe, Van den Eynde, Hafner és Jolly, 2008; Kahn és mtsai., 2011; idézi: Bruggen és Grubb, 2014).

Ward (1995) az áldozathibáztatással kapcsolatos attitűdökben mutatkozó nemi különbséget azzal a mechanizmussal magyarázta, hogy a férfiak az elkövető karakterével való azonosulás miatt az áldozatnak nagyobb felelősséget tulajdonítanak, őt okolják saját balszerencséjéért. A férfiak áldozathibáztató attitűdjeinek bázisát főleg az áldozat karakterjegyei adják, maga a szituáció és annak körülményei kevésbé befolyásolják a narratíva alkotást (Bruggen és Grubb, 2014). A női megfigyelők a cselekmény körülményeire, a szituációs jegyekre nagyobb hangsúlyt fektetnek, az attitűdjeik formálódása szempontjából ezen tényezők a meghatározóbbak (Ward, 1995). Illetve a nők az áldozat karaktere helyett inkább annak viselkedését helyezik a figyelem fókuszába (Ward, 1995).

A megfigyelő narratívaalkotását szintén meghatározza az áldozat és maga a megfigyelő közötti hasonlóság mértéke. Természetesen nem csak az áldozattal szimpatizálhatunk, hanem ugyanúgy az elkövetővel is. A felelősség tulajdonítás annak függvényében alakul, hogy a személy azt hibáztatja a történetekért, akire nem hasonlít, míg együttérzését, empátiáját a történet azon szereplője fogja kiváltani, akivel több közös tulajdonságot talál (Shaver, 1970; idézi: Papp, 2017). Tehát, ha az áldozattal szimpatizálunk és őt érezzük saját személyünkhöz közelebb, az áldozathibáztatás mértéke csökkenni fog (Grubb és Harrower, 2008). Az áldozathibáztató attitűdök kapcsán számos kutatás rávilágított a nemi különbségek fontosságára. Ezen vizsgálatok részletesen tárgyalják, hogy a heteroszexuális férfi megfigyelők nagyobb felelősséget tulajdonítanak a női áldozatoknak, a női megfigyelőkhöz képest (Davies, Rogers és Whitelegg, 2009; idézi Bruggen és Grubb, 2014).

Nemierőszak-mítoszok

A kortárs kutatások - a korábbi kutatások bázisától, sajátos következtetéseiktől eltávolodva -, a mikro- és a makroszociális tényezőket, illetve a társadalmi kontextust helyezik előtérbe a narratívaalkotás szempontjából. Ezen kutatási terület arra az elgondolásra alapoz, hogy minden társadalomban fellelhető egy sztereotip kép magáról a nemi erőszakról, amely sok esetben eltér a realitástól.

Ezen speciális, nemi erőszakkal kapcsolatos vélekedéseket nevezzük nemi erőszak-mítoszoknak („*rape myths*”). Ezek a kultúrába mélyen beágyazott elgondolások „általában téves, mégis széles körben elfogadott és tartósan fennálló attitűdök és hiedelmek, amelyek a

férfiak által nők ellen elkövetett szexuális erőszak tagadását és igazolását szolgálják” (Lonsway és Fitzgerald, 1994; idézi: Papp, 2017).

Más megközelítésből a nemierőszak-mítoszokat úgy is definiálhatjuk, hogy ezen kategóriába tartozik minden olyan nemi erőszakhoz kapcsolódó vélekedés, amely az egyén személyi vélekedéseit befolyásolja arról, hogy milyen egy tipikus nemi erőszak eset. Ezen vélekedések azt is tartalmazzák, hogy az egyén hogyan képzei el egy ilyen helyzetben az elkövetőt, az áldozatot, mely egy erősen torzított képet ad magáról a nemi erőszakról és annak következményeiről (Bohner és mtsai., 2009; idézi: Bruggen és Grubb, 2014).

A nemi erőszak-mítoszok funkciója az, hogy növeljék az egyén biztonságérzetét, még hozzá az által, hogy egyrészt, tagadják a nemi erőszak megtörténtét vagy annak gyakoriságát, másrészt, minimalizálják vagy semmissé teszik az okozott trauma mértékét. A nemi erőszak mítoszok hatása akkor érvényesül a leginkább, hogyha az elérhető információk ellentmondásosak vagy hiányosak (Bohner és mtsai., 2009; idézi: Virágh, 2020). A nemi-erőszak mítoszok elfogadása nagyban befolyásolja azt, hogy az áldozatnak vagy az elkövetőnek tulajdonítunk nagyobb felelősséget (Mason, Riger és Foley, 2004; Yamawaki, 2009; idézi: Bruggen és Grubb, 2014). Minél jobban elfogadja a megfigyelő a nemierőszak-mítoszokat, annál nagyobb lesz az áldozathibáztatás mértéke, azaz annál nagyobb felelősséget tulajdonít az áldozatnak. Az erősebb meggyőződéssel együtt jár továbbá a nemi erőszak tényének minimalizálása, az erőszak meg nem történtté tétele, illetve az az elgondolás is, hogy az erőszak elkerülhető lett volna (Kopper, 1996; Mason és mtsai., 2004; Newcombe és mtsai., 2004; idézi: Bruggen és Grubb, 2014).

Az áldozatiság hierarchiája

Az áldozatiság rendelkezik egyfajta hierarchiával, mely tettenérhető a nemi-erőszakkal kapcsolatos vélekedések esetén is. Az áldozatiságnak több szintjét különböztethetjük meg az alapján, hogy mennyire tesszük felelőssé az áldozatot a vele történt események bekövetkezése miatt. Az áldozathibáztató attitűd alakulását az is befolyásolja, hogy a hozzánk eljutott információk inkább empátiát és együttérzést váltanak ki, vagy éppen erős ellenszenvet.

A nemi erőszak mítoszok leginkább az áldozatiság két alfaját, az „*érdemtelen áldozat*” képét és a „*nem áldozat*” típusát konstruálják meg (Virágh, 2020). Az „*érdemtelen áldozat*” típusánál fontos kiemelni, hogy magát, az áldozattal szemben elkövetett erőszakot validáljuk, azonban annak okozójaként magát az áldozatot jelöljük meg, őt tesszük felelőssé. Ezen kettősség annak okán jelenik meg, hogy magát a negatív eseményt nem tekintjük valódi erőszaknak. Mivel a

gondolatmenet szerint teljes mértékben az áldozatot hibáztatjuk a vele történt negatív eseményért, egyáltalán nem tartjuk méltónak az együttérzésünkre, szolidaritásunkra. Ehhez képest a „nem áldozat” koncepciójában, a teljeskörű felelősség magát az áldozatot terheli, mely a történetének teljes hiteltelenítésével párosul. Az áldozati hierarchia legalján tehát a „nem áldozat” típusa áll, aki leginkább rágalmozóként jelenik meg (Virágh, 2020).

Az imént ismertetett két szint mellett a hierarchiában helyet kap a „*legitim/megkérdőjelezhetetlen áldozat*” konstrukciója is. Legitim áldozatnak az tekinthető, akinek az áldozatisága megkérdőjelezhetetlen, emiatt méltóvá válik arra, hogy szimpatizáljunk vele, a róla alkotott kép így sokkal pozitívabb. Ennek végletes verziója a „*szakrális áldozat*”, amely típus leginkább a védtelenséggel kapcsolható össze, ezért gyakran megjelenik gyerekekkel, illetve idősekkel szemben elkövetett bűncselekmények, agresszív megnyilvánulások kapcsán.

A különböző áldozati státuszokhoz egyaránt hozzárendelhető fordított irányban egy-egy elkövető típusról alkotott reprezentáció, mely szintén létrehoz egy, az áldozatisághoz hasonló elkövetői hierarchiát. A „megkérdőjelezhetetlen áldozat” párja a „*valódi elkövető*”. A „valódi elkövető” típusa képviseli azt a szerepet, melyet teljes mértékben hibáztatunk, elítélünk és megvetünk. Ennek végletes verziója a „*szörnyeteg elkövető*”, mely a „szakrális áldozat” párjaként azonosítható (Virágh, 2020). Az „érdemtelen áldozathoz” egy olyan elkövető képét társítjuk, aki bár valamilyen szinten felelősségre vonható a történetekért, a felelősség megosztása miatt válik bocsánatosná a bűne (Virágh, 2020). A „nem áldozat” párja a „nem elkövető”. Ezt a két fogalmat a fizikai erőszak lehetőségének teljes elvetése kapcsolja össze, hiszen ezekről a szituációkról jellemzően úgy vélekedünk, hogy tényleges erőszak nem történt.

Célkitűzés és hipotézisek

1. A nemierőszak-mítoszok elfogadása és az egyes történetek esetében megfigyelt áldozathibáztatás mértéke annál erősebb összefüggést mutat, minél bizonytalanabb az áldozat státusza az adott történetben.
2. A férfiak jobban elfogadják a nemierőszak-mítoszokat, ezért áldozathibáztatóbbak, a nőkhez képest.
3. Azokban a történetekben, ahol az áldozat karakterjegyei és a viselkedése van a középpontban, alacsonyabb az áldozathibáztatás mértéke, mint az elkövető-fókuszú történetekben.
4. Azok, akik magasabb pontszámot érnek el a FÉLNE8 kérdőívben, jobban azonosulnak

az áldozati szerepkörrel, ezért kevésbé lesznek áldozathibáztatóak.

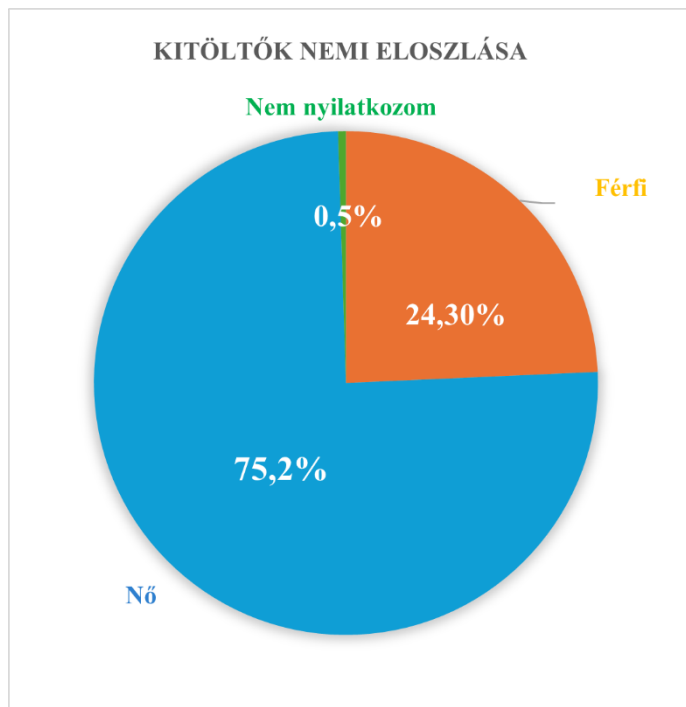
Módszer

Vizsgálati személyek

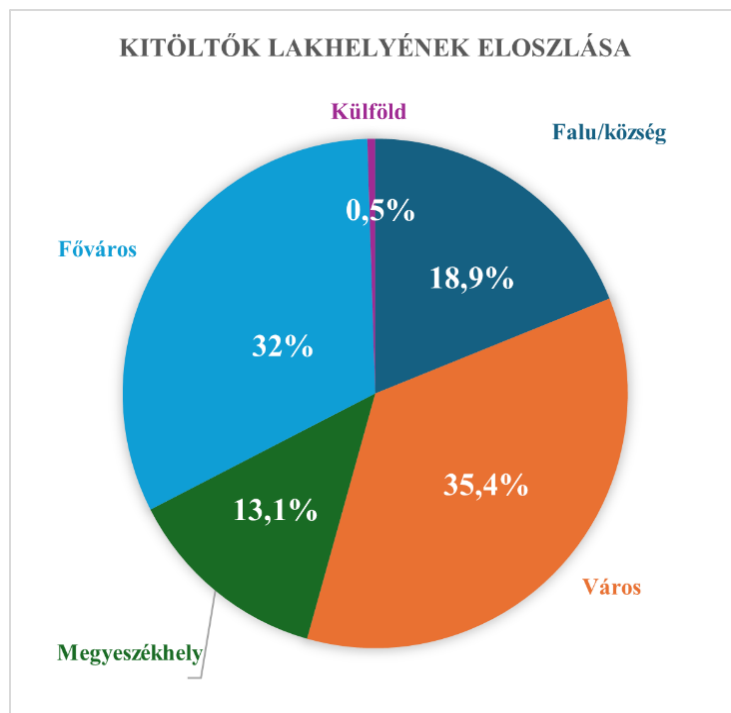
A kérdőívet összesen 206 személy töltötte ki ($M_{kor} = 26,4$; $SD_{kor} = 9,81$). A kutatásban 75,2%-ban nők vettek részt ($N_{nő} = 155$), 24,3%-ban férfiak ($N_{férfi} = 50$), illetve egy személy nem kívánta megadni a nemét (1. diagram). A minta a résztvevők életkorát tekintve széles tartományon értelmezhető, egészen 18 éves kortól 69 éves korig. A kitöltők jelentős része jelenleg felsőoktatási tanulmányait folytatja ($N = 76$) (3. diagram), a kitöltők lakhelyét tekintve a résztvevők többsége a fővárosból ($N = 66$) illetve, egyéb város méretű településről ($N = 73$) származik (2. diagram).

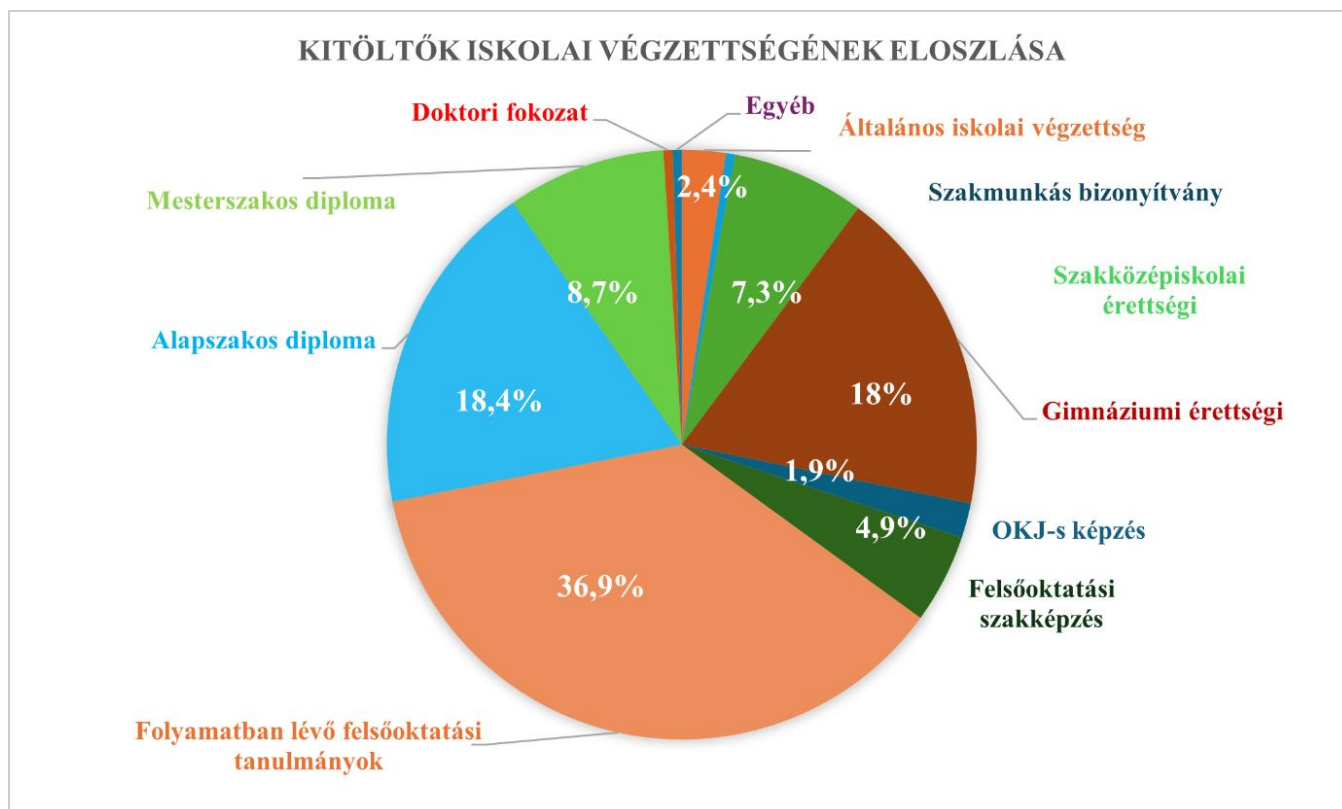
A kutatásban való részvételt egyetlen kritériumhoz kötöttem: a kérdőívet csak 18. életévüket betöltött személyek tölthették ki. Más kritérium nem befolyásolta az adatfelvétel menetét.

1. diagram: Kitöltők nemi eloszlásának százalékos aránya

2. diagram: Kitöltők lakhelyének százalékos aránya

3. diagram: Kitöltők legmagasabb iskolai végzettségének százalékos aránya

Eszközök

A kérdőívcsomag két, Magyarországon korábban validált kérdőívet (Nemierőszak-mítoszok Elfogadása Skála - NEMES, Félelem a Negatív Megítéléstől - FÉLNE), illetve 3-3 történetet tartalmaz. A történetek középpontjában az áldozathibáztatással kapcsolatos narratívumok képződésének megértése és az azt befolyásoló háttértényezők állnak. Az összesen hat, általunk megalkotott történetből három áldozat fókuszú, melyek az áldozat karakterét, viselkedésének jellegzetességeit helyezik a középpontba. A másik három történet az elkövetővel kapcsolatban vizsgálja az előbb tárgyalt központi tényezők befolyását.

Áldozat- és elkövető fókuszú történetek

A történetek megalkotásában Virágh (2020) tanulmányát vettük alapul, melyben a szerző részletesen tárgyalja a nemi erőszak áldozatokkal kapcsolatos vélekedéseket, illetve az erőszak különböző formáinak detektálásával kapcsolatos attitűdöket az áldozatra és az elkövetőre vonatkoztatva. Az általunk megalkotott történeteket a kutatásban tárgyalt analógia alapján építettük fel, a három alapkategória alapján. Ez a három kategória a „nem történt erőszak”, a

„nem valódi erőszak” és a „valódi nemi erőszak”. Mindegyik kategóriához 3-3 történet tartozik, az egyik típus az áldozat szempontjából írja le a történeteket, míg a másik típus az elkövetőt helyezi a középpontba.

A vizsgálati személynek minden történet után négy kérdésre kell válaszolni. Az első kérdés a saját attitűdjeit célozza meg, arra kell válaszolni, hogy a saját véleménye szerint mennyiben tehető felelőssé az áldozat, illetve az elkövető az adott szituációban. A második kérdés azt helyezi a középpontba, hogy a vizsgálati személy szerint az emberek általánosságban az áldozatot vagy az elkövetőt tennék felelőssé az adott történetben. A vizsgálati személy mindkét kérdés esetén tízfokú Likert-skálán jelölheti be a válaszának megfelelő pontszámot. A kontinuum az 1-es számmal kezdődik, amely a „Teljes mértékben az áldozat a felelős” vélekedést jelzi, míg a másik oldalon, a 10-es pontnál a „Teljes mértékben az elkövető a felelős” vélekedés kapott helyet.

A harmadik és a negyedik kérdés szintén a vizsgálati személy történettel kapcsolatos vélekedéseit igyekszik mélyebben felmérni. A harmadik kérdés azt a vélekedést vizsgálja, hogy a kitöltő szerint szükséges-e az áldozatnak az adott helyzetben a rendőrséghez, vagy más igazságszolgáltatási szervhez fordulnia. A negyedik kérdés pedig a pszichológus, illetve pszichiáter bevonásának szükségességét vizsgálja. A két utóbbi kérdés esetén a vizsgálati személy három opció közül tud választani. Választhat egyszerűen „Igen”-t és „Nem”-et, vagy az „Egyéb” opciót, ahol lehetősége nyílik részletesebben kifejezni a helyzetről alkotott vélekedéseinek okait.

Azokban a történetekben, ahol az áldozaton van a fókusz, három különböző áldozati típus különböztethető meg, mely a történeteken keresztül jellegzetes áldozati hierarchiát határoz meg. Ez a sajátos hierarchikus elrendeződés ugyanúgy megjelenik az elkövetők esetén is, a három történetben szintén három különböző elkövető típus jelenik meg. A megjelenő áldozat- és elkövető típusok az egyes szituációkban párban értelmezhetőek, ezért a történetek ezen párok szerint fogom bemutatni.

Az első történetben, két olyan szituáció került leírásra, amelyek a „nem erőszak” koncepció köré szerveződnek. Ezekhez rendeltem hozzá egy olyan női karaktert, aki „nem áldozat”-ként szerepel. Az áldozati hierarchia ezen szintjén sokszor rágalalmazóként azonosítják a karaktert. Ehhez az áldozat típushoz, a „nem elkövető” típusa párosul. Mind az áldozat, mind az elkövető leírásánál, mind a helyzet bemutatásnál igyekeztem olyan tényezőket, indikátorokat bevonni, amelyek a külső szemlélőt, aki jelen esetben a vizsgálati személy, eltávolítja egy teljesen

egyértelmű döntés meghozatalától. Az ide kapcsolódó két történetben megjelenik az erős alkoholos befolyásoltság, az éjszakába nyúló bulizás, illetve az egyéjszakás kalandok témaköre is. Ezek mind-mind különböző nemi erőszak mítoszokat aktiválnak, amelyek befolyásolják az áldozathibáztatás mértékét.

A második történet az elsőhöz képest már sokkal komplikáltabb. A cselekményből több olyan részletet adtam meg, amely az osztott felelősség narratívája felé tereli a vizsgálati személyek gondolkodását. Ezekben a történetekben a szereplők tizenéves gyerekek, akik középiskolás éveik legizgalmasabb szakaszában vannak. Ezen kategória fontos része, hogy a feltételezett áldozat és az elkövető ismerik egymást, még ha nem is áll fenn köztük közeli kapcsolat. Ezekben a szövegekben is megjelenik az alkoholos befolyásoltság, illetve a bulizás, mint központi elem. Ezek a történetek azonban kiegészülnek azzal, hogy kezdetben a szexuális együttlét közös akaraton alapul, kezdetben tehát mindkét fél beleegyezett. A cselekményt tovább bonyolítja, hogy az áldozatként szereplő lány viselkedése az együttlét során passzívvá válik. Az áldozat fókuszú történetben az áldozat kezdetben verbálisan jelzi ellenvetését, azonban az elkövetőként beállított fiú ezeket a jelzéseket figyelmen kívül hagyja. Az elkövető fókuszú történetben sem fizikai, sem verbális ellenszegülés nem történik, azonban a történet női karaktere érezhetően nem élvezi az együttlétet. Ez a történetpár a „nem valódi erőszak” kategóriájaként azonosítható, melyben a női karakter esetében az „érdemtelen áldozat” típusa jelenik meg, míg az ebben a történetben szereplő elkövetőket jellemzően részben felmentjük a felelősség alól. Ez a részleges felmentés annak következménye, hogy az áldozatot ugyanúgy felelőssé tesszük a történetekért, mint magát az elkövetőt.

A harmadik történetpárban a „valódi elkövető” és a „megkérdőjelezhetetlen áldozat” jelenik meg, a valódi nemi erőszak bázisán keresztül értelmezve. Mindkét történetben egy-egy kiskorú áldozat jelenik meg, akik a családon belüli erőszak különböző formáit tapasztalják. Az áldozat-fókuszú narratívában egy védtelen kislány képe tárul a vizsgálati személy elé, aki elviseli nevelőapja erőszakos cselekedeteit annak érdekében, hogy az édesanyját megvédje. Ez a karakter leírás, szinte már a „szakrális áldozat” kategóriáját közelíti meg, hiszen a történetben szereplő kislány tulajdonképpen fel sem fogja, hogy szexuális bántalmazás áldozata. Az elkövető-fókuszú történet ennél bonyolultabb, mélyebben tárja fel a szituációval kapcsolatos mélységeket, és az azokon keresztül megjelenő dilemmákat. Ebben a történetben a feltételezett elkövető kezdetben igyekszik elnyomni magában a nevelt lánya iránt támadt egyre fokozódó vonzalmat, melyet a kamaszodó lány kölcsönösnek tűnő viselkedése egyáltalán nem segít. A tinédzser viselkedését a férfi sokszor flörtölésként értelmezi, amely megerősíti benne az

érzelmeinek, szexuális vonzalmának létjogosultságát. A lány azonban csúnyán visszautasítja, amely a férfi teljes kiborulásához vezet. Ebben a történetben is megjelenik a családon belüli szexuális, fizikai és érzelmi bántalmazás témája, melyet az áldozat később ellenkezés nélkül tűr. A férfi, a második történetben maga sem látja tetteinek súlyos következményeit, azzal nyugtatja magát, hogy a lánynak kezdetben nem volt ellenvetése a kettejük kapcsolata ellen.

A vizsgálat inger anyaga elérhető a dolgozat végén feltüntetett mellékletként (2. melléklet).

A Nemi Erőszak Mítoszok Elfogadása Skála (NEMES)

Az Updated Illinois Rape Myth Acceptance Scale (McMahon és Farmer, 2011; idézi: Nyúl és mtsai., 2018) magyar viszonyokra történő adaptálásával létrejött egy olyan kérdőív, melyen keresztül magyar mintán is jól értelmezhetőnek bizonyult a különböző nemierőszak-mítoszok narratíva befolyásoló hatása. Ez a mérőeszköz lehetővé teszi az áldozathibáztatás és az elkövető felmentésének mérését, illetve a nemi erőszak elkövetési hajlandóságát is bejósolhatja (Nyúl és mtsai., 2018).

A Nemi Erőszak Mítoszok Elfogadása Skála (NEMES) öt alskálára bontható, melyek a következők; a „*Hazudik róla*”, az „*Ő is tehet róla*”, a „*Tehetett volna ellene*”, a „*Nem ez volt a szándéka*”, illetve a „*Nem erőszak volt*” alskálák.

Az első alskála a „*Hazudik róla*”, arra utal, hogy az adott helyzetben nem erőszak történt, hanem tisztán szexuális aktusról van szó, amibe az áldozat kezdetben beleegyezett, azonban ezt később visszavonta, vagy letagadta (Nyúl és mtsai., 2018). Az első skálához a kérdőív következő tételei rendelhetők: 16, 17, 18 és 19. A kérdőív ezen alskálájának tételei között szerepel például: „Sok lány, aki azt mondja, hogy megerőszakolták, igazából beleegyezett a szexbe, csak aztán megbánta az esetet.”; „A nemi erőszak vádját gyakran csak arra használják, hogy visszavágjanak a fiúknak.”

A második alskála az „*Ő is tehet róla*”, azt hangsúlyozza, hogy az áldozat is felelős azért, hogy nemi erőszak történt vele, amely nemierőszak-mítosz elfogadása szorosan kapcsolódik az Igazságos világba vetett hit koncepciójához. Hiszen az áldozat ezen elv szerint azt kapta, amit megérdemelt. A második alskálához a kérdőív első, második, harmadik és negyedik tétele társítható. A kérdőív ezen alskálájának tételei között szerepel például: „Ha egy lányt megerőszakolnak miközben részeg, legalább részben felelős azért, hogy ilyen fordulatot vettek a dolgok.”; „Azok a lányok, akik ribancosan öltöznek fel, amikor bulizni mennek, maguknak keresik a bajt.”

A harmadik alskála a „*Tehetett volna ellene*”, azt az elképzelést foglalja magába, hogy az áldozat azzal, hogyha aktívabban lép fel az elkövető ellen, vagy erőteljesebben ellenkezik, megelőzhette volna, sőt akár el is kerülhette volna a nemi erőszak megtörténtét (Nyúl és mtsai., 2018). Azok, akik ezt az elképzelést rávetítik a nemi erőszakkal kapcsolatos helyzetekre hajlamosak azon torzítás mentén gondolkodni, hogy ha az áldozat ténylegesen kifejezte volna az ellenállását és fellépett volna a támadója ellen, annak bizonyára lennének nyomai a testén. A zúzódásokat, különböző foltok megjelenését azzal azonosítják, hogy az áldozat megtett minden tőle telhetőt annak érdekében, hogy elkerülje a vele történeteket (Nyúl és mtsai., 2018). A harmadik alskála tételei a következők: 11, 12, 13, 15. A kérdőív ezen alskálájának tételei között szerepel például: „Ha egy lány fizikailag nem ellenkezik – még ha szóban ki is fejezi ellenvetését – nem lehet nemi erőszaknak tekinteni.”; „Ha a lány nem harcolt a támadója ellen, akkor nem mondhatjuk, hogy nemi erőszak történt.”

A mérőeszköz negyedik alskálája a „*Nem ez volt a szándéka*”, egy arra irányuló nemierőszak-mítosz, mely a nemi erőszak legfőbb kiváltó okaként a szexuális izgalmat és a szexuális vágyak kielégítését jelöli meg. A másik, jellemző vélekedés ezzel kapcsolatban az, hogy ez a gyakran traumatikus esemény azért következik be, mert a férfiak elveszítik a kontrollt a szexuális késztetéseik felett (Nyúl és mtsai., 2018). Mindkét magyarázat mentén azonosítható az a cél, hogy az elkövető felelősségét csökkentsük. A negyedik alskálához a kérdőív alábbi tételei kapcsolhatók: 5, 6, 7, 8. A kérdőív ezen alskálájának tételei között szerepel például: „Amikor egy fiú megerőszakol valakit, az általában a szex utáni erős vágyából fakad.”; „Akkor történik erőszak, amikor egy fiú elveszíti a kontrollt a szexuális késztetéseinek felett.”

A mérőeszköz utolsó, ötödik alskálája a „*Nem erőszak volt*” mítoszon alapszik. A nemierőszak-mítosz attitűdökre gyakorolt hatása legtöbbször olyan szituációkban lelhető fel, ahol az egyik fél, vagy mindkét fél valamely intoxikáns anyag (alkohol, kábítószer) befolyása alatt volt (Nyúl és mtsai., 2018). Emellett befolyása megfigyelhető olyan helyzetekben is, ahol az elkövető nem alkalmazott olyan eszközt, amellyel az áldozatot belekényszeríthette volna a helyzetbe (Nyúl és mtsai., 2018). Az utolsó alskálához a kérdőív kilencedik, tizedik és tizennegyedik tétele tartozik. A kérdőív ezen alskálájának tételei között szerepel például: „Nem szabadna nemi erőszaknak tekinteni, ha a fiú részeg volt és nem fogta fel mit tesz.”; „Nem hívhatjuk nemi erőszaknak, ha mindkét fél részeg volt.”

A kérdőív első három alskálájának megbízhatósága magyar mintán is magasnak bizonyult, a negyedik és az ötödik alskála bizonyult a legkevésbé megbízhatónak, azonban ezek is elfogadhatóak (Nyúl és mtsai., 2018). A kérdőív 19 állítást tartalmaz, amely erre az öt

nemierőszak-mítoszra épül. A résztvevők minden tételt egytől-hétig terjedő hétfokú Likert-skálán értékelnek, a megfelelő szám bejelölésével. A skála egyik végpontján, az egyes szám jelölésével a kitöltő azt jelzi, hogy egyáltalán nem ért egyet az adott állítással. Míg a skála másik végpontján található hetes szám jelölésével teljes mértékű egyetértését fejezi ki.

Félelem a negatív megítéléstől kérdőív (FÉLNE-8)

Az eredeti, 30 tételes Félelem a Negatív Megítéléstől Kérdőívet Watson és Friend dolgozta ki 1969-ben (Brief Fear of Negative Evaluation Scale). A kérdőívet azonban több kritika is érte, emiatt Leary az 1980-as években lerövidítette a kérdőívet, mely így már csak 12 tételt tartalmazott (Háger és Bolló, 2019). Ez a rövidített, 12 tételes kérdőív fordított tételeket is tartalmazott, melyek értelmezése sok nehézséget okozott a kitöltők számára. Mindezek hatására 2004-ben Rodebaugh és munkatársai kidolgozták a kérdőív 8 tételes változatát, mely a Félelem a Negatív Megítéléstől Kérdőív egyenes állításait tartalmazza (Háger és Bolló, 2019). A FÉLNE-8 kérdőív tehát a FÉLNE-12 kérdőív rövidített, fordított tételek nélküli egyfaktoros változata, mely szintén megbízhatónak mondható (Wei, Zhang, Li, Xue és Zhang, 2014; Liu és Lowe, 2016; Perczel-Forintos és Kresznerits, 2017; idézi: Háger és Bolló, 2019). A kérdőív rövidebb, 8 tételes változatának előnye, hogy könnyen érthető, felvétele rövid időt vesz igénybe. A kérdőív pszichometriai mutatói is megfelelőek, a teszt megbízható, külső és belső validitása egyaránt magas (Perczel-Forintos és Kresznerits, 2017).

A FÉLNE-8 kérdőív hazai adaptációját Perczel-Forintos Dóra és Kresznerits Szilvia végezte 2017-ben (Háger és Bolló, 2019). A kérdőív tételei esetén a kitöltő ötfokú Likert-skálán jelöli azt, hogy az adott tételben megfogalmazott állítás mennyire jellemző rá (1 = [szinte] soha; 2 = néha; 3 = rendszerint; 4 = gyakran; 5 = [szinte] mindig). A kérdőív olyan állításokat tartalmaz, melyek arra vonatkoznak, hogy a személyeket negatívan ítélik meg, vagy rossz benyomást keltenek mások előtt (Háger és Bolló, 2019). Emellett a FÉLNE-8 kérdőív alkalmazása elősegítheti az alacsony önértékelésből fakadó szociális szorongás felismerését, majd a páciensek megfelelő kezelési módjának kiválasztását, a kezelési terv meghatározását (Perczel-Forintos és Kresznerits, 2017). A magyarra fordított változat olyan tételeket tartalmaz, mint például: „Gyakran tartok attól, hogy mások észreveszik a gyenge pontjaimat.”, „Amikor beszélgetek valakivel, nyugtalanít, hogy vajon mit gondolhat rólam..”

Eljárás és etikai szempontok

Adatfelvétel

A témaválasztást követően a kérdőívet Google Forms dokumentumként szerkesztettem meg, majd osztottam meg különböző online platformokon. A mintavétel tehát teljes mértékben online történt. Először a saját Facebook és Instagram profilomon osztottam meg, ösztönözve a közvetlen ismerőseimet arra, hogy vegyenek részt a kutatásban. Ezt követően, a minta növelése érdekében beléptem több Facebook csoportba, amelyek kifejezetten kérdőívek kitöltésével kapcsolatban jöttek létre. Három különböző csoportban rögzítettem bejegyzésként a kérdőívet, ahonnan szintén érkeztek kitöltők. Az adatfelvétel utolsó szakaszában az előbb említett Facebook csoportokban mások által közzétett kérdőíveket töltöttem ki, azt követően jeleztem a bejegyzések komment szekciójában azt, hogy a kitöltés részemről megtörtént, majd megkérdeztem, hogy esetleg ők is támogatnák-e egy kitöltéssel a kutatás megvalósulását. Ez a módszer bizonyult a kitöltés kapcsán a leghatékosabbnak, ezen módszer alkalmazásával sikerült a legtöbb embert elérnem. Az adatfelvételre szánt időszak végén ismét megosztottam a kérdőívet a saját közösségi média platformjaimon, ezzel további kitöltőket elérve.

A kérdőív kapcsán fontos megemlíteni, hogy minden résztvevő csupán három történetet látott, azaz, vagy az áldozat-fókuszú, vagy az elkövető-fókuszú történetek kapcsán mértük fel a vélekedéseit. Azt, hogy a résztvevők csak három történetet lássanak úgy oldottam meg, hogy a demográfiai adatokat követően feltettem egy kérdést, melynél a vizsgálati személyeknek azt kellett megjelölnie, hogy páros vagy páratlan évben születtek. Mind a páros évben, mind a páratlan évben született válaszhoz 3-3 történet volt automatikusan hozzárendelve.

A vizsgálati személyek által megadott válaszokat a Google Forms űrlap automatikusan egy letölthető Excel fájlba menti, a saját Google-fiókomhoz rendelt Drive alkalmazásba.

Etikai szempontok

A kérdőív fejlécét követő szakaszban a résztvevők elolvashattak egy részletes tájékoztatót a kutatás céljáról, pontos menetéről, a rájuk vonatkozó fontos szabályokról, saját, személyi jogaikról. Külön kitértem olyan etikai alapelvekre, melyet mind a pszichológusi szakmai kör, mind a tudományos közélet megkövetel. Bemutakoztam, bemutattam a kutatás témáját, annak érdekében, hogy a résztvevőknek lehetősége legyen átgondolnia azt, hogy ennek függvényében szívesen járulnának-e hozzá a kutatásban való részvételhez. Kiemeltem, hogy a részvétel életkorhoz kötött, mely 18 év. Kitértem továbbá arra, hogy a kitöltés bármelyik szakaszban, következmények nélkül megszakítható, illetve, hogy a kitöltést követően nem áll módomban jutalmat és visszajelzést adni a kitöltő eredményeiről. Kitértem arra, hogy a kutatás teljesen anonim, a vizsgálati személyek személyes adatait a személyiségi jogaik védelmében teljes

titoktartással kezelem. A kérdőívből származó adatokat a saját, jelszóval védett számítógépen egy évig őrzöm meg, ezt követően az adatok archiválásra kerülnek. A tájékoztatót azzal zártam, hogy ismét kiemeltem a kutatás célját, illetve azt, hogy a kitöltők személyes adatait tudományos dolgozat formájában fogom bemutatni, amely a kérdőívből nyert adatok általános összefüggéseit is tartalmazni fogja. Illetve megadtam a saját, és a témavezetőm elérhetőségét annak esetén, hogyha bármely résztvevőnek kérdése, illetve észrevétele lenne a kutatással kapcsolatban.

A részletes bevezetőt követően az űrlap első oldalán, minden résztvevőnek kötelezően el kellett fogadnia azt, hogy egyrészt, elmúlt 18 éves, másrészt azt, hogy a kutatásban való részvétel feltételeiről minden tájékoztatót megkapott, és ehhez mérten beleegyezik a kutatásban való részvételbe és az adatainak további kezelésébe az előre megadott módon. Ezek elfogadása nélkül a résztvevők nem tudták folytatni az űrlap kitöltését.

Továbbá, a kutatás 2021_33_en számú, intézményi etikai engedéllyel is rendelkezik, amely a vizsgálati személyekkel kapcsolatos részvételi kritériumoknak, a minta jellegzetességeinek, az adatfelvétel módjának és a használt mérőeszközök szempontjából is megfelelő.

A statisztikai elemzés terve és a statisztikai módszerek

Adattisztítás

Az adatfelvétel lezárását követően, lementettem a Google Forms által automatikusan generált Excel táblázatot. Miután készítettem egy biztonsági másolatot az eredeti adatokról, elkezdtem az adattisztítást. Elsőként átneveztem az oszlopok címkéit, a konkrét kérdések helyett olyan kódokat állítottam be, melyekről be tudom azonosítani, hogy az adott válasz a kérdőívsomagban használt melyik kérdőívhez, illetve annak hányadik tételéhez rendelhető hozzá.

Adatok kódolása

Az adattisztítás következő lépése az volt, hogy a kitöltőkhöz rendelt adatsor értékeit ellenőriztem, illetve kódoltam át olyan formátumba, melyet a leíró statisztika esetén használt JASP statisztikai program is értelmezni tud. Ebben a szakaszban olyan hibás értékeket kerestem a vizsgálati személyeknél, melyet nem megfelelő formátumban adtak meg. Ilyen hibák a személyes adatok megadásánál fordultak elő. Két személy a kor változó esetén a születési évét adta meg, melyet az életkorukra cseréltem. Egy másik vizsgálati személy életkoraként 250 évet adott meg, melyet elírásnak feltételeztem, az általa megadott többi adat nem indokolta, hogy a

hozzá tartozó teljes adatsort töröljem. Emiatt csak az életkorát töröltem az adatbázisból, ami azt eredményezte, hogy ez a cella üresen maradt az adatbázisban. A résztvevők a legmagasabb iskolai végzettség meghatározásánál tíz, előre megadott opcióból tudtak választani, melyet egy „Egyéb” elnevezésű lehetőséggel egészítettem ki, ahol szabadon meg tudják adni a válaszukat. Minden kategóriához egy külön számot rendeltem, majd az Excel ezen oszlopában, ezekre a számokra írtam át a vizsgálati személyek válaszait. A lakóhely típusának megadásánál és a legmagasabb iskolai végzettség meghatározásánál ugyanezt a módszert alkalmaztam, a különböző lakóhely típusokat és a megadott iskolai végzettségeket kódoltam át egyszerű számformátumokra. Miután ezt minden résztvevőnél teljesítettem, ezen oszlopokat növekvő sorrendbe állítottam annak érdekében, hogy egyrészt meggyőződjek arról, hogy a saját hibámból adódóan rossz számot nem adtam meg. Az outlier szűrésnek kifejezetten fontos szerepe van a mintán belüli adateloszlásban, hiszen ezek az általában szélsőséges tényezők torzíthatják a különböző leíró statisztikák eredményeit.

JASP statisztikai program használata

A JASP statisztikai programon belül ez az átkódolt, tisztított Excel adatfájl párosítottam, annak érdekében, hogy a különböző, a kutatás szempontjából szükséges leíró statisztikák generálhatóak legyenek. A JASP-en belül elsősorban az oszlopokban szereplő adatsoroknak megfelelő változókat adtam meg. Ezt követően elvégeztem az outlier szűrést a minta speciális paramétereire vonatkozóan.

Megvizsgáltam a lehetséges outlierok előfordulását a NEMES kérdőív tételeinek összeadásából származó, NEMES összpontszám változó tekintetében, ahol a hagyományos outlier labelling rule (Tukey, 1977) eljárás alapján egy szélsőséges értéket találtam, amely értéke 96 volt. A talált outliert a felülvizsgált, 2.2-es szorzót használó, módosított outlier labelling rule (Hoaglin és Iglewitz, 1987) alapján átszámítottam, ezt követően ez az érték már nem minősült outliernek. A FÉLNE-8 kérdőív esetén is elvégeztem az outlier szűrést, azonban ez esetben a hagyományos outlier labelling rule alkalmazásával nem találtam olyan szélsőséges értéket, amely torzítaná a vizsgálati eredményeket. A következő változó, amely esetén elvégeztem az outlier szűrést a hagyományos outlier labelling rule-t alkalmazva, a kor változó volt. Ez alapján a statisztikai program húsz szélsőséges értéket jelzett. Az így megtalált outlierok közül a felülvizsgált, 2.2-es szorzót használó outlier labelling szabály alapján négy érték minősült szélsőséges értéknek. Ezt a négy értéket külön-külön ellenőriztem az adatbázisban. A négy jelzett értékből három, megfelel az módosított outlier labelling szabály által meghatározott értéknek a kor változót tekintve. A továbbra is szélsőségesnek számító értéket a winzorizálás szabályainak megfelelően

átírtam a rangsorban következő legnagyobb, már nem szélsőséges értéknél egy egységnél nagyobbra, azaz 59-re.

A NEMES és a FÉLNE-8 kérdőívek esetén külön megvizsgáltam a mérőeszközök pszichometriai mutatóit, azok reliabilitását, megbízhatóságát. Az ennek mérése használatos Cronbach alfa mutató, a mérőeszköz itemei közti átlagos kovarianciát méri, emellett az itemek szórását is figyelembe veszi. A NEMES kérdőív teljes skálájának Cronbach-alfa mutatója $\alpha = .881$. A FÉLNE 8 tételes kérdőív teljes skálájának Cronbach-alfa mutatója $\alpha = .948$. Mivel mindkét kérdőív attitűdskálákat használ, ez esetben már a 0,5-ös Cronbach-alfa érték is jónak tekinthető (Horváth, 1997; idézi: Rózsa, Nagybianyi és Oláh, 2006). Mivel a kérdőívek Cronbach-alfa értéke közelít az 1-es értékhez közeli, a megbízhatónak tekinthetők abból a szempontból, hogy ténylegesen azon konstruktumokat mérik, amelyek mérése hivatottak.

Ezt követően elkezdtem a hipotézisek tesztelését.

Az első hipotézis tesztelését a Pearson korrelációval vizsgáltam, annak okán, hogy az áldozat- és az elkövető fókuszú történetekben külön-külön megvizsgáljam az áldozathibáztató narratívák megjelenését és a nemierőszak-mítoszok elfogadásának mértékét.

A második hipotézist, független-mintás t-próbával vizsgáltam, hiszen a férfiak és a nők NEMES kérdőívben elért összpontszámának különbségét vizsgáltam, ami a nemierőszak-mítoszok elfogadását méri.

A harmadik hipotézis az áldozathibáztatás mértékét veti össze az elkövető-, illetve az áldozat fókuszú történetekben. Ezek összevetésére ismét a független mintás-t próbát használtam, melyet lekértem mind az áldozat-, mind az elkövető fókuszú történetek kapcsán. A hipotézisem egyirányú, hiszen, azt feltételeztem, hogy az áldozatfókuszú történetek esetén, az áldozathibáztatás mértéke kisebb.

A negyedik hipotézist a Spearman-korrelációval vizsgáltam, ebben az esetben a kitöltők FÉLNE-8 kérdőíven elért összpontszámát vetettem össze a különböző történetek esetén megjelenő áldozathibáztató narratívumok mértékével.

Eredmények

Leíró statisztika

1. táblázat: Az áldozathibáztatás mértékének alakulása a „Nem történt erőszak”, a „Nem történt valódi erőszak” és a „Nemi erőszak” történeti konstrukciók esetén, az áldozat- és elkövető fókuszú történetek mentén

Áldozathibáztatás mértéke	Nem történt erőszak		Nem történt valódi erőszak		Nemi erőszak	
	Áldozat fókusz	Elkövető fókusz	Áldozat fókusz	Elkövető fókusz	Áldozat fókusz	Elkövető fókusz
Elemszám	100	106	100	106	100	106
Átlag értékek alakulása	6,64	4,925	8,85	7,538	9,54	9,274
Szórás értékek alakulása	2,096	1,694	1,772	1,888	1,473	1,503

Első hipotézis

Az első hipotézis tesztelése esetén az egyes történetekben megjelenő áldozathibáztatás mértékét, illetve a nemierőszak-mítoszok elfogadásának összefüggését vizsgáltam. A Pearson korreláció alkalmazásának feltételei, a vizsgálati személyek függetlensége, a skála típusú változók vizsgálata, a normáeloszlás, a linearitás és a szóráshomogenitás teljesült, ezért az első hipotézis vizsgálatára ezt a próbát alkalmaztam.

Az első áldozat fókuszú történetben - amelyben nem történt nemi erőszak -, az áldozathibáztató narratívumok megjelenése és a nemierőszak-mítoszok elfogadása esetén szignifikáns, negatív, közepes erősségű összefüggést találtunk, $r = -.381$ $p < .001$ (2-tailed) (2. táblázat). Megállapítható, hogy azokban a helyzetekben, ahol nem történt erőszak, érvényesül a nemierőszak-mítoszok elfogadásának hatása.

A második áldozat fókuszú történet - amely a nem történt valódi erőszak koncepción alapszik -, az áldozathibáztató narratívumok megjelenése és a nemierőszak-mítoszok elfogadása között tekintve szintén, szignifikáns, negatív, gyenge összefüggést találtunk, $r = -.292$ $p = .003$ (2-tailed) (2. táblázat). Megállapítható, hogy azokban a helyzetekben, ahol nem történt valódi erőszak, gyengébben érvényesül a nemierőszak-mítoszok elfogadásának hatása.

A harmadik áldozat fókuszú történet - melyben valódi erőszak történt -, az áldozathibáztató narratívumok megjelenése és a nemierőszak-mítoszok elfogadása között, nem szignifikáns, negatív, elhanyagolhatóan gyenge összefüggést találtunk, $r = -.057$ $p = .571$ (2-tailed) (2. táblázat). Megállapítható, hogy azokban a helyzetekben, ahol valódi erőszak történt, nem érvényesül a nemierőszak-mítoszok elfogadásának hatása.

Az első elkövető fókuszú történet esetén - amelyben nem történt erőszak -, az áldozathibáztató narratívumok megjelenése és a nemierőszak-mítoszok elfogadása között, szignifikáns, negatív, közepes összefüggést találtunk, $r = -.301$ $p = .002$ (2-tailed) (2. táblázat). Megállapítható, hogy azokban a helyzetekben, ahol nem történt nemi erőszak, közepesen érvényesül a nemierőszak-mítoszok elfogadásának hatása.

A második elkövető fókuszú történet esetén - melyben nem történt valódi erőszak -, az áldozathibáztató narratívumok megjelenése és a nemierőszak-mítoszok elfogadása között, szignifikáns, negatív, közepes összefüggést találtunk, $r = -.318$ $p < .001$ (2-tailed) (2. táblázat). Megállapítható, hogy azokban a helyzetekben, ahol nem történt valódi erőszak, közepesen érvényesül a nemierőszak-mítoszok elfogadásának hatása.

A harmadik elkövető fókuszú történet esetén - melyben valódi erőszak történt-, az áldozathibáztató narratívumok megjelenése és a nemierőszak-mítoszok elfogadása között, szignifikáns, negatív, gyenge összefüggést találtunk, $r = -.228$ $p = .019$ (2-tailed) (2. táblázat). Megállapítható, hogy azokban a helyzetekben, ahol valódi erőszak történt, kevésbé érvényesül a nemierőszak-mítoszok elfogadásának hatása. A 2. táblázatban láthatók a korrelációs együtthatók a nemierőszak-mítoszok elfogadása és az elkövető, illetve az áldozatfókuszú történetek során előforduló áldozathibáztatás között.

2. táblázat: A nemierőszak-mítoszok elfogadásának összefüggése az egyes történeti kategóriák esetén megjelenő áldozathibáztatás mértékével.

	Nem történt erőszak		Nem történt valódi erőszak		Nemi erőszak	
	Áldozat fókusz	Elkövető fókusz	Áldozat fókusz	Elkövető fókusz	Áldozat fókusz	Elkövető fókusz
Nemierőszak-mítoszok elfogadása	$r = -.381$	$r = -.301$	$r = -.292$	$r = -.318$	$r = -.057$	$r = -.228$
	$p < .001$	$p = .002$	$p = .003$	$p < .001$	$p = .571$	$p = .019$

A korrelációk erősségének összehasonlításakor az áldozatfókuszú történetek esetén az első és a második történet esetében a nemierőszak-mítoszok és az áldozathibáztatás mértéke a Fisher Exact teszt alapján nem mutat szignifikáns összefüggést ($z = -0,3390$, $p = 0,3673$), ellenben az első és a harmadik ($z = -1,8779$, $p = 0,0302$), illetve a második és harmadik történet ($z = -1,7976$, $p = 0,0361$) között szignifikáns az összefüggés.

A korrelációk erősségének összehasonlításakor az elkövetőfókuszú történetek esetén az első és a második történet esetében a nemierőszak-mítoszok és az áldozathibáztatás mértéke a Fisher Exact teszt alapján nem mutat szignifikáns összefüggést ($z = 0,1318$, $p = 0,4476$), illetve a

második és a harmadik történet között sem szignifikáns az összefüggés ($z = -0,6859$, $p = 0,7536$).

Második hipotézis

A második hipotézis tesztelésére független mintás t-próbát alkalmaztunk. A próba feltételei, a kitöltők és a két csoport függetlensége, a skála típusú változó feltétele, a csoportok normál eloszlása és a szóráshomogenitás is teljesültek. Az első történet kapcsán, ahol nem történt nemi erőszak, a férfiak ($M = 5,340$, $SD = 2,134$), a nőkhez viszonyítva ($M = 5,897$, $SD = 2,058$) nem voltak szignifikánsan áldozathibáztatóbbak ($t(203) = -1,648$, $p = 0,050$ [one-tailed]) (3. táblázat). A második történet kapcsán, ahol nem történt valódi nemi erőszak, a férfiak ($M = 8,200$, $SD = 1,578$), a nőkhez viszonyítva ($M = 8,174$, $SD = 2,055$) szignifikánsan nem voltak jobban áldozathibáztatóak ($t(203) = 0,081$, $p = 0,532$ [one-tailed]) (3. táblázat). A harmadik történet kapcsán, ahol valódi nemi erőszak történt, a férfiak ($M = 9,440$, $SD = 1,181$), a nőkhez viszonyítva ($M = 9,387$, $SD = 1,585$) szignifikánsan nem voltak jobban áldozathibáztatóak ($t(203) = 0,217$, $p = 0,586$ [one-tailed]) (3. táblázat).

3. táblázat: Nemi különbség az áldozathibáztatás mértékét tekintve, a három történeti kategória esetén.

Nemierőszak-mítoszok elfogadása	Nem történt erőszak		Nem történt valódi erőszak		Nemi erőszak	
	Férfiak (N = 50)	Nők (N = 155)	Férfiak (N = 50)	Nők (N = 155)	Férfiak (N = 50)	Nők (N = 155)
Átlag	5,34	5,897	8,2	8,174	9,44	9,387
Szórás	2,134	2,058	1,578	2,055	1,181	1,585

Harmadik hipotézis

A harmadik hipotézis vizsgálata esetén a normalitás feltétele sérült, ezért az áldozat-, illetve elkövető fókuszú történetek esetén mérhető áldozathibáztatás mértékét, illetve ezek eltérését nemparaméteres teszttel, a Mann-Whitney teszttel vizsgáltuk. A teszt feltételei – kitöltők függetlensége, minták függetlensége és a függő változó skála típusba tartozása – teljesültek.

Az első történet típus esetén – nem történt erőszak -, azon személyek, akik az áldozat fókuszú történetet olvasták ($M = 6,640$, $SD = 2,096$), illetve azok, akik az elkövető fókuszú történetet olvasták ($M = 4,925$, $SD = 1,694$), szignifikánsan különböznek a áldozathibáztatás mértékét tekintve $U = 2741,500$, $p < 0,001$ (one-tailed). Azon személyek, akik az elkövető fókuszú történetet olvasták, áldozathibáztatóbbak. A két csoport különbsége közepes mértékű ($rB = 0,483$) (4. táblázat).

A második történet típus esetén – nem történt valódi erőszak - , azon személyek, akik az áldozat fókuszú történetet olvasták ($M = 8,850$, $SD = 1,772$), illetve azok, akik az elkövető fókuszú történetet olvasták ($M = 7,538$, $SD = 1,888$), szignifikánsan különböznek a áldozathibáztatás mértékét tekintve $U = 2781,000$, $p < 0,001$ (one-tailed). Azon személyek, akik az elkövető fókuszú történetet olvasták, áldozathibáztatóbbak. A két csoport különbsége közepes mértékű ($rB = 0,475$) (4. táblázat).

A harmadik történet típus esetén – valódi nemi erőszak - , azon személyek, akik az áldozat fókuszú történetet olvasták ($M = 9,540$, $SD = 1,473$), illetve azok, akik az elkövető fókuszú történetet olvasták ($M = 9,274$, $SD = 1,503$), szignifikánsan különböznek az áldozathibáztatás mértékét tekintve $U = 4439,500$, $p = 0,003$ (one-tailed). Azon személyek, akik az elkövető fókuszú történetet olvasták, áldozathibáztatóbbak. A két csoport különbsége kis mértékű ($rB = 0,162$) (4. táblázat).

4. táblázat: Az áldozathibáztatás mértékének változása a három történeti kategória esetén, annak függvényében, hogy a kitöltők áldozat- vagy elkövető fókuszú történetet olvastak.

Nemierőszak-mítoszok elfogadása	Nem történt erőszak		Nem történt valódi erőszak		Nemi erőszak	
	Áldozat fókusz	Elkövető fókusz	Áldozat fókusz	Elkövető fókusz	Áldozat fókusz	Elkövető fókusz
Átlag	6,64	4,925	8,85	7,538	9,54	9,274
Szórás	2,096	1,694	1,772	1,888	1,473	1,503
p-érték	< 0,001		< 0,001		0,003	
két csoport különbségének erőssége	0,483		0,475		0,162	

Negyedik hipotézis

A negyedik hipotézis tesztelése esetén a normalitás feltétele sérült, emiatt a Spearman korrelációt alkalmaztuk, melynek feltételei – személyek függetlensége, monotonitás, legalább ordinális típusú változók - teljesültek.

A Spearman korreláció alapján az első történet típus esetén - melyben nem történt nemi erőszak – az áldozathibáztatás mértéke és a FÉLNE-8 kérdőív összpontszáma között nem találtunk szignifikáns összefüggést, $r_s = .049$ $p = .760$ (1-tailed).

A második történet típus esetén - melyben nem történt valódi erőszak – az áldozathibáztatás mértéke és a FÉLNE-8 kérdőív összpontszáma között nem találtunk szignifikáns összefüggést, $r_s = .153$ $p = .986$ (1-tailed).

A harmadik történet típus esetén - melyben valódi nemi erőszak történt – az áldozathibáztatás mértéke és a FÉLNE kérdőív összpontszáma között nem találtunk szignifikáns összefüggést, $r_s = .068$ $p = .834$ (1-tailed).

Megvitatás

Az első hipotézis tesztelésénél, az áldozatfókuszú történetek esetén, az első történetben - ahol az áldozat rágalmazóként szerepel -, illetve a második történetben - ahol az áldozat és az elkövető közötti felelősségmegosztás jelenik meg – a nemierőszak-mítoszok elfogadása befolyásolja az áldozathibáztató narratívák aktiválódását, illetve az áldozathibáztatás mértékét. A harmadik történetet tekintve -ahol a szakrális áldozat jelenik meg -, a nemierőszak-mítoszok elfogadása nem érvényesül, a kitöltők többsége az elkövetőnek tulajdonított maximális felelősséget a történetekért. A harmadik történetben a „szakrális áldozat” vagy másnéven „ideális áldozat” koncepciója kerül részletes bemutatásra. Virágh (2020) az „ideális áldozat” konstrukciója kapcsán kiemeli, hogy a legnagyobb valószínűséggel ők azok, akik megkapják a legitim áldozati státuszt. Ennek oka, hogy az áldozati hierarchia ezen részén többnyire nagyon idősök vagy nagyon fiatalok helyezkednek el, akik esetében a sérülékenységgel és az ártatlansággal, amely felmenti őket a történetekért való felelősségre vonás alól (Virágh, 2020).

Ezzel szemben az elkövető fókuszú történeteket tekintve mindhárom történet esetén megjelenik az áldozatok felelősségre vonása különböző mértékben. A nemierőszak-mítoszok elfogadása tehát mindhárom helyzetben formálja a megfigyelő szituációról alkotott attitűdjeit.

Az elkövetői és áldozati karakterek személyi jellemzőin, illetve viselkedésén kívül, a megfigyelő szituációról alkotott vélekedéseit nagyban befolyásolja a nemierőszak-mítoszok elfogadása. Ezek különösen erősen érvényesülnek azokban a szituációkban, melyek kapcsán az elérhető információk a megfigyelő számára hiányosak, vagy ellentmondásosak (Bohner és Mntai., 2009; idézi: Virágh, 2020). Ezen mítoszok mentén konstruálódik meg a „valódi nemi erőszak” és az ehhez szorosan kapcsolódó „valódi áldozat” és „valódi elkövető” konstrukciója, melyhez erősen kapcsolódnak az adott kultúrára jellemző, nemi szerepekkel kapcsolatos sztereotípiák is (Virágh, 2020). Az elkövető fókuszú történetek esetén különösen fontos a nemierőszak-mítoszok befolyása, hiszen azok közvetlenül az „érdemtelen áldozatot” és a „nem áldozat” képét hozzák létre (Virágh, 2020). Az „érdemtelen áldozat” kapcsán merül fel az osztott felelősség, amely azt az elgondolást hívja elő, hogy az áldozat legalább részben felelős a vele történetekért. Ennek következtében a megfigyelő kevesebb empátiát táplál az áldozat felé, amely alapot biztosít az áldozathibáztató narratívák aktiválódásának. A „nem

áldozat” konstrukció esetén a megfigyelő magát a nemi erőszak megtörténtét utasítja el, ami miatt a feltételezett áldozat rágalalmazóként szerepel, ez a párhuzam magyarázza ezekben a helyzetekben az áldozatnak történő felelősség tulajdonítást (Virágh, 2020). Az, hogy az elkövető fókuszú történetben - ahol a „valódi elkövető” kerül részletes bemutatásra -, szintén kimutatható a nemierőszak-mítoszok elfogadása, annak tudható be, hogy a történetben szereplő áldozat már távol esik a „szakrális áldozat” konstrukciójától, hiszen a bemutatott áldozat 14 éves, aki az elkövető perspektívájából figyelve a történéseket, félreérthető jeleket ad az elkövető felé irányuló vonzalmát tekintve. Ezen szituációs elem megfelelő alapot biztosít a nemierőszak-mítoszok aktiválódásának, mely szorosan összefügg az áldozathibáztató narratívumok megjelenésével.

A Fisher Exact teszt eredményeit tekintve, az áldozatfókuszú történetek esetén az első - „nem áldozat” – és a második - „érdemtelen áldozat” – történet között nincs szignifikáns összefüggés a nemierőszak-mítoszok elfogadását, illetve az áldozathibáztatás mértékét tekintve. Ezzel szemben, az első - „nem áldozat” – és a harmadik - „szakrális áldozat” -, illetve a második és a harmadik történet esetén szignifikáns összefüggést mutatható ki. Ennek oka, hogy a „szakrális áldozat” konstrukció esetén a nemierőszak-mítoszok elfogadása, illetve az ezzel összefüggő áldozathibáztatás mértékének alakulása, erősen csökkenő tendenciát mutat. Ezen áldozati típus esetén szinte maximálisan az elkövetőnek tulajdonítjuk a felelősséget a történetekért.

A Fisher Exact teszt eredményeit tekintve, az elkövető fókuszú történetek esetén sem az első - „nem elkövető” – és a második – osztott felelősség megjelenése -, sem a második és a harmadik - „valódi elkövető” – történetek között nincs szignifikáns összefüggés a nemierőszak-mítoszok elfogadását, illetve az áldozathibáztatás mértékét tekintve. Ennek háttérében az állhat, hogy az elkövető fókuszú történetek mindegyikében megjelennek az áldozathibáztató attitűdök, még abban az esetben is, ahol a „valódi elkövető” karaktere jelenik meg.

A második hipotézis kapcsán, a férfiak és a nők áldozathibáztatásának mértékének különbségét tekintve, egyik történet típus esetén sem mutatható ki szignifikáns különbség. A férfiak az első történet típusnál - ahol nem történt erőszak - minimálisan áldozathibáztatóbbak a nőkhez viszonyítva, azonban ez a különbség elhanyagolhatóan gyenge. Az áldozathibáztatás mértékét tekintve tehát, jelen vizsgálatban nem mutatható ki különbség a nők és a férfiak között. A vizsgálat eredménye ellentétes az általam alapul vett szakirodalmakkal, melyek részletesen tárgyalják, hogy a nemierőszak-mítoszok elfogadása - főleg a heteroszexuális - a férfiak esetén nagyobb mértékben jelenik meg a nőkhez viszonyítva, emiatt a férfiak áldozathibáztatóbbak (Bruggen és Grubb, 2014). Ennek háttérében állhat, hogy a férfiak jellemzően az elkövető

karakterével azonosulnak jobban, emiatt kevesebb felelősséget tulajdonítanak neki (Ward, 1995; Grubb és Harrower, 2008; Bruggen és Grubb, 2014). A saját eredményeim véleményem szerint azért nem erősítik ezen korábbi eredményeket, mert a mintám nemi eloszlását tekintve a kitöltők 75,2%-a nő, amely egy fontos kritika a minta reprezentativitását tekintve. Továbbá, a kitöltők többsége a fiatal felnőtt korosztályba tartozik, illetve jelenleg felsőoktatási tanulmányait folytatja. Ez a generáció valószínűleg sokkal érzékenyebben kezeli többek között a nemierőszak-mítoszok háttérében álló nemi sztereotípiákat, amely csökkentheti az áldozathibáztatás megjelenését is.

A harmadik hipotézis esetén, ahol, kifejezetten az áldozat- és elkövető fókuszú történetekben megjelenő áldozathibáztatás mértékének különbségét vizsgáltuk, megmutatkozott, hogy az áldozatfókuszú történetek esetén az áldozathibáztatás mértéke mindhárom szituációban alacsonyabb. Ezen különbség esetén is érdemes figyelembe venni azt, hogy a vizsgálatban résztvevők nagy százaléka nő, illetve a történetekben szereplő áldozatok is női karakterek voltak. A megfigyelő narratívaalkotását meghatározza az áldozat és maga a megfigyelő közötti hasonlóság mértéke. A felelősség tulajdonítás annak függvényében is alakul, hogy a személy azt hibáztatja a történetekért, akire nem hasonlít, míg együttérzését, empátiáját a történet azon szereplője fogja kiváltani, akivel több közös tulajdonságot talál (Shaver, 1970; idézi: Papp, 2017). Tehát, ha az áldozattal szimpatizálunk és őt érezzük saját személyünkhöz közelebb, az áldozathibáztatás mértéke csökkenni fog (Grubb és Harrower, 2008).

A negyedik hipotézis esetén szintén az áldozattal való azonosulás került a középpontban. A FÉLNE-8 kérdőív olyan állításokat tartalmaz, melyek arra vonatkoznak, hogy a személyeket negatívan ítélik meg, vagy rossz benyomást keltenek mások előtt (Háger és Bolló, 2019). Azt feltételeztem, hogy akik a kérdőíven magasabb pontszámot érnek el, jobban azonosulnak az áldozatisággal, emiatt kevésbé áldozathibáztatóak. A hipotézis tesztelésekor azonban nem kaptunk szignifikáns eredményt, amely alátámasztaná az összefüggést. Annak érdekében, hogy ezen ellentmondás háttérében álló tényezőket részletesen feltérképezhessük, további vizsgálatok elvégzése szükséges.

Limitációk

A teljes adatfelvétel online történt, a kitöltőket különböző közösségi média platformokon keresztül értem el, amely a kényelmi mintavétel kategóriájába tartozik. Az online felületeken történő adatfelvétel miatt a kérdőív kitöltésének körülményeit nem tudtam kontrollálni, melynek hiánya befolyásolja a kutatási eredményeket.

A kérdőívben használt, általunk megalkotott három elkövető- és három áldozat fókuszú történet esetén számos olyan visszajelzés érkezett, amely rámutatott arra, hogy a történetek életszerűre sikerültek. Érdeemes lett volna előzetesen tájékoztatni a résztvevőket arról, hogy ezek a történetek kitaláltak, a rendelkezésre álló szakirodalom és korábbi kutatási eredmények felhasználásával íródtak. A kísérleti személyeknek, a rendőrség és/vagy más igazságszolgáltatási szervek bevonására vonatkozó kérdésnél, illetve az áldozat pszichológushoz/pszichiáterhez való továbbításánál volt lehetőségük a véleményüket bővebben kifejezni. A visszajelzések többsége egy olyan dilemmát írt körül, hogy nehezen állítható be ezen történetek esetén az a határ, hogy mikortól szükséges tényleges beavatkozás. Természetesen érkezett olyan visszajelzés is, amely azt fogalmazza meg, hogy általánosan hasznos az, hogyha már csak az önismeretünk fejlesztésének szempontjából pszichológushoz fordulunk, nem csak egy ilyen traumatikus élmény esetén.

Az áldozathibáztatás vizsgálatára használt vignette-módszer eltér az általunk megalkotott különböző történetek felépítésétől, illetve azok elemzési módszerétől. A klasszikus vignette-módszer a különböző történetek esetén egy-egy szót, vagy egy-egy tulajdonságot cserél ki a két szöveg esetén. Az általunk alkalmazott módszer, három-három olyan történetet tartalmaz, amelyek nagyobb mértékben különböznek egymástól. A nagyfokú különbség azt eredményezi, hogy a vizsgálati személyek narratívaalkotását az egyes történetek esetén több tényező befolyásolhatta, amelyre jelen kutatás nem tér ki. Ezért a jövőben érdemes lenne olyan módszert alkalmazni, mely esetén a narratívaalkotást befolyásoló tényezők pontosabban feltárhatók.

A kutatás korlátai közé tartozik továbbá, hogy a NEMES kérdőív kifejezetten a fiatal felnőtt, egyetemista korosztályt célozza meg. Emiatt a tételei inkább a fiatalságra vonatkoznak és leginkább a szórakozás köré szerveződnek (Nyúl és mtsai., 2018). Rengeteg fiatal érint mind társadalmi, mind egyéni szinten a szexuális erőszak valamilyen formája, melyek sok esetben kapcsolódnak a szórakozási szokásokhoz. Mivel a kutatásban többnyire a fiatal felnőtt korosztály, egyetemista fiatalok vettek részt, a minta nem reprezentatív, nem tükrözi megfelelően a magyar populációt és annak kulturális sajátosságait.

További fontos limitációja a kutatásnak az, hogy az áldozathibáztatás komplex jelenségkörét úgy értelmeztem, hogy az elkövetőket minden történet esetén a férfiakkal azonosítottam, míg az áldozatok minden esetben nők voltak. Ez az elrendezés megfelelően tükrözi a nemi erőszakkal kapcsolatos általános statisztikai adatokat, azonban fontos felhívni a figyelmet arra, hogy nem csak nők lehetnek áldozatok és nem csak férfiak lehetnek elkövetők.

A vizsgálati személyeket tekintve, közel 75%-ban nők töltötték ki a kérdőívesomagot, amely egy általánosan jellemző tendencia, viszont nagyban befolyásolja az áldozathibáztatással kapcsolatos attitűdök vizsgálatát. Több elismert kutatás kimutatta, hogy a nemierőszak-mítoszok elfogadásában és alkalmazásában van nemi különbség, melyet a saját kutatási eredményeim nem erősítettek meg. A férfiak azonban inkább egyetértettek a nemierőszak-mítoszokkal a nők csoportjához képest, melynek oka a nemierőszak-mítoszok elfogadása és a szexizmus közötti együttjárásra vezethető vissza (Lonsway és Fitzgerald, 1944; Aosved és Long, 2006; idézi: Nyúl és mtsai., 2018). Ennek okán egy olyan jövőbeli kutatás indokolt, ahol a férfiak és a nők aránya teljes mértékben kiegyenlített, annak érdekében, hogy az áldozathibáztatás háttérében húzódó pszichológiai dinamikák, a nemi különbségeket tekintve mélyebb értelmezést kapjanak.

Összefoglalás és kitekintés

A tudományos dolgozat hipotéziseit, illetve azok tesztelésének eredményeit tekintve megállapítható, hogy az, hogy egy adott nemi erőszakkal kapcsolatos történetben, az elkövető, vagy az áldozat karaktere és viselkedése kerül részletes bemutatásra, befolyásolja az áldozathibáztatás megjelenését, illetve az áldozatnak való felelősség tulajdonítás mértékét. Az áldozathibáztatás mértéke - az elkövető fókuszú történetekhez képest - kisebb azokban az áldozat fókuszú történetekben, ahol a „nem történt erőszak” és a „nem valódi nemi erőszak” koncepció kerül bemutatásra. Ezen tendencia a „megkérdőjelezhetetlen/szakrális áldozat”, és a „valódi/szörnyeteg elkövető” esetén nem jelenik meg, ezen történetek esetén a kitöltők az elkövetőnek tulajdonítottak abszolút felelősséget. További különbség, hogy az elkövető fókuszú történetek esetén, mindhárom kategóriában megjelenik az áldozatnak való felelősség tulajdonítás a vele történtekért. Ezen részeredmények, és az ezekből következő megállapítások megerősítik az elméleti bevezetőben részletesen tárgyalt, különböző áldozati- és elkövetői személyi tényezőkkel, karakterjegyekkel és az ezekhez rendelt különféle viselkedésjegyekkel kapcsolatos kutatási eredményeket.

Az áldozathibáztató narratívumok mögött meghúzódó, a két nem között fennálló vélekedésbeli különbségre jelen kutatás nem talált megerősítést, annak ellenére, hogy számos, az elméleti bevezetőben taglalt kutatás korábban szignifikáns különbséget talált a nők és a férfiak áldozathibáztató attitűdjeit, illetve azok alakulását tekintve.

A dolgozat kutatási eredményeit továbbá az is torzíthatta, hogy az általunk kreált három áldozat fókuszú és három elkövető fókuszú történet nagyban különbözik egymástól. Bár a „nem történt

erőszak”, a „nem történt valódi erőszak” és a „valódi nemi erőszak” kategóriák, és az ezekhez rendelt áldozat- és elkövető típusok közti hierarchia jól érzékelhető, a kutatási eredményeket számos olyan tényező torzíthatta, mely ezen vizsgálat hatáskörén kívül esik.

Jelen vizsgálat az eddigi, az áldozathibáztatással kapcsolatos kutatási terület legfontosabb eredményeire terjed ki. Az ezen jelenség mögött meghúzódó pszichológiai mechanizmusok, a saját kultúránkba, és a minket körülvevő szociális hálóba mélyen beágyazott narratívumok - nemerőszak-mítoszok és az ezekhez szorosan kapcsolódó nemi sztereotípiák - kialakulásának és formálódásának vizsgálata további jövőbeli kutatások elvégzését igényli és motiválja.

Fontos kiemelni azt, hogy az áldozathibáztatás egy rendkívül komoly társadalmi probléma, mely negatívan befolyásolja az áldozatok mentális egészségét, és a környezetükbe történő reintegrációt, és a gyógyulásuk folyamatát is megnehezíti. Az áldozathibáztató attitűdök ezek mellett hozzájárulnak az áldozat és a köztünk keletkező pszichológiai távolság révén ahhoz, hogy a saját sebezhetőségünkkel, kontrollvesztettségünkkel, védtelenségünkkel ne kelljen szembesülnünk. Ez a kognitív torzításként is értelmezhető pszichológiai mechanizmus - az Igazságos világba vetett hithez, és a bevezetőben részletesen tárgyalt Védekező attribúciós hipotézishez hasonlóan - azt a gondolatot igyekszik minél távolabb helyezni az egyéntől, hogy egy, a nemi erőszak áldozatok által átélt esetekhez hasonló, én-fenyegető szituáció bárhol, bármikor és bárkivel megtörténhet.

Hivatkozások

Davies, M., & Hudson, J. (2011). Judgments Toward Male and Transgendered Victims in a Depicted Stranger Rape. *Journal of Homosexuality*, 58(2), 237-247. <https://doi.org/10.1080/00918369.2011.540179>

European Union Agency for Fundamental Rights (2014). Violence against woman: an EU-wide survey. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf

Fiske, S. T. (2011). *Envy up, scorn down: how status divides us*. Russell Sage Foundation. https://books.google.hu/books?hl=hu&lr=&id=k6VgkA8PL6wC&oi=fnd&pg=PR5&dq=Fiske,+2011&ots=mk4EebBgaQ&sig=2QwBk3JMmsBR1EjYteRGhfRrj3I&redir_esc=y#v=onepage&q=Fiske%2C%202011&f=false

Grubb, A., & Harrower, J. (2008). Attribution of blame in cases of rape: An analysis of participant gender, type of rape and perceived similarity to the victim. *Aggression and Violent Behavior*, 13(5), 396-405. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2008.06.006>

Háger, Dzs. R., & Bolló, B. (2019). A nevetségessé válástól való félelem (gelotofóbia) az önbecsülés és a negatív megítéléstől való félelem tükrében. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 74(4/5), 507-525. 10.1556/0016.2019.74.4.5

Herman, J. L. (2003). *Trauma és gyógyulás*. Háttér Kiadó-Kávé Kiadó-NANE Egyesület.

Hoaglin, D. C., & Iglewitz, B. (1987). Fine-tuning some resistant rules for outlier labeling. *Journal of the American Statistical Association*, 82(400), 1147-1149.

Hoaglin, D. C., Iglewitz, B., & Tukey, J. W. (1986). Performance of some resistant rule for outlier labeling. *Journal of American Statistical Association*, 81, 991-999.

Janoff-Bulman, R. (1979). Characterological versus behavioral self-blame: Inquiries into depression and rape. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(10), 1798-1809. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.37.10.1798>

Kleinke, C. L., & Meyer, C. (1990). Evaluation of rape victim by men and women with high and low belief in a just world. *Psychology of Women Quarterly*, 14(3), 343-353. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1111/j.1471-6402.1990.tb00024.x>

Nyúl, B., Ferenczy, D., Kende, A., és Szabó, M. (2018). A nemierőszak-mítoszok elfogadása skála (NEMES) magyar adaptációja. *Alkalmazott Pszichológia*, 18(1), 115-135. 10.17627/ALKPSZICH.2018.1.115

Papp, Zs. (2017). Az áldozathibáztatás pszichológiai magyarázatai: A kontroll szerepe az áldozatsegítésben. *Alkalmazott Pszichológia*, 17(1), 77-97. 10.17627/ALKPSZICH.2017.1.77

Perczel-Forintos, D., & Kresznerits, Sz. (2017). Szociális szorongás és önértékelés: a „Félelem a negatív megítéléstől” (FÉLNE) kérdőív hazai adaptációja. *Orvosi Hetilap*, 158(22), 843-850. 10.1556/650.2017.30755

Rózsa, S., Nagybányai Nagy, O., & Oláh, A. (2006). *A pszichológiai mérés alapjai*. Bölcsész Konzorcium. <https://mek.oszk.hu/05500/05536>

Sinclair, H. C., & Bourne, L. E. (1998). Cycle of blame or just world: Effect of Legal Verdicts on Gender Patterns in Rape-Myth Acceptance and Victim Empathy. *Psychology of Women Quarterly*, 22(4), 575-588. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1998.tb00178.x>

The Canadian Resource Centre for Victims of Crime (2009). Victim blaming https://crcvc.ca/docs/victim_blaming.pdf

Turkey, J. W. (1977). Exploratory data analysis.

Van der Bruggen, M., & Grubb, A. (2014). A review of the literature relating to rape victim blaming: An analysis of the impact of observer and victim characteristics on attribution of blame in rape cases. *Aggression and Violent Behavior*, 19(5), 523-531. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2014.07.008>

Virágh, E. A. (2020). A „megkérdőjelezhetetlen áldozat” diszkurzív konstrukciója: Genderrel és osztállyal kapcsolatos önreprezentációk a nemi erőszak áldozatának narratívájában. *Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat*, 10(1), 114-137. <https://doi.org/10.14232/tntef.2020.1.114-137>

Ward, C. A. (1995). *Attitudes toward Rape: Feminist and Social Psychological Perspectives*. SAGE Publications. [https://books.google.hu/books?hl=hu&lr=&id=xMbCeLLAnqIC&oi=fnd&pg=PP10&dq=Ward+\(1995\)+&ots=tVk3-qTslf&sig=ZeHge3vkf65Z_4zGizUWdkrHNj8&redir_esc=y#v=onepage&q=Ward%20\(1995\)&f=false](https://books.google.hu/books?hl=hu&lr=&id=xMbCeLLAnqIC&oi=fnd&pg=PP10&dq=Ward+(1995)+&ots=tVk3-qTslf&sig=ZeHge3vkf65Z_4zGizUWdkrHNj8&redir_esc=y#v=onepage&q=Ward%20(1995)&f=false)

Wong, J. S., & Balemba, S. (2018). The Effect of Victim Resistance on Rape Completion: A Meta-Analysis. *Trauma, Violence, & Abuse*, 19(3), 352-365. 10.1177/1524838016663934

Mellékletek

1. melléklet: Beleegyező nyilatkozat

A nevem Száraz Cintia, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem harmadéves pszichológia alapszakos hallgatója vagyok. A szakdolgozati portfólióm központi témája az áldozathibáztatás és az ezzel kapcsolatos általános attitűdök, vélekedések. A célkitűzésem az, hogy ezen általános vélekedéseket abból a szempontból vizsgáljam, hogy hogyan és/vagy miben befolyásolják a biztonság- és komfortérzetünket a társas környezetben. A kutatásban való részvétel életkorhoz kötött, 18. életévüket betöltött személyeket keresek.

A kérdőívben nincsenek jó, illetve rossz válaszok, igyekszem Önt arra bátorítani, hogy őszintén, saját belátása szerint válaszolja meg a feltett kérdéseket. Ha bármely kérdést felkavarónak talál, a kitöltést bármelyik szakaszban, következmények nélkül megszakíthatja. A kérdőív csomag kitöltése nagyjából 15-20 percet vesz igénybe.

A kutatásban való részvétel önkéntes és anonim. Az Önről kapott információkat személyiségi jogainak védelme érdekében a személyes felismerhetőség jegyeinek titokban tartásával kezelem. A vizsgálat eredményeiről személyes visszajelzést, a kitöltésért bármilyen jutalmat nem áll módomban adni. A kutatás adataihoz csak én és a témavezetőm fog hozzáférni. Az eredményeket tudományos dolgozat formájában kívánom bemutatni, mely a kérdőív adataiból nyert általános összefüggések ismertetését is tartalmazni fogja. A kérdőívből származó adatokat egy évig őrzöm meg, jelszóval védett számítógépen, ezt követően az adatok archiválásra kerülnek.

A kitöltéssel Ön elsősorban a szakdolgozatom elkészüléséhez, ezzel pedig az alapszakos diplomám megszerzéséhez fog közelebb juttatni. Továbbá elősegítheti a kutatás esetleges későbbi publikálását, az abban való további kutatómunka megalapozását.

Ha bármilyen kérdése, észrevétele van a kutatással kapcsolatban, forduljon hozzám és/vagy a témavezetőmhöz bizalommal, az alábbi elérhetőségeken:

Száraz Cintia - cintia.szaraz.eu@gmail.com

Kengyel Judit Gabriella - kengyel.judit.gabriella@btk.ppke.hu

2. melléklet: Az általunk megalkotott történetek

Áldozat fókuszú történetek

1. történet: Nem történt erőszak

Egy fiatal egyetemista lány péntek este elment 2 barátnőjével bulizni. A lány csinosan öltözött fel, felvette fekete, testhezálló egyberuháját ahhoz passzoló magassarkújával. Egész megjelenése kellemes hatást keltett, kissé erősebb sminkje és begöndörített haja teljes összhangban volt a felvett ruhadarabokkal. A lányok az otthoni iszogatást követően, éjfél körül elindultak kedvenc szórakozóhelyükre, melyet már jól ismertek. A fekete ruhás lány a buli kezdete után rövid idővel beszélgetésbe elegyedett egy számára szimpatikus fiúval. Biztonságban érezte magát vele, az este hátralévő részében kettesben beszélgettek, iszogattak, a lány barátnői nélkül. A lány alapvetően nyitott, barátságos és kedves, könnyen alakít ki kapcsolatokat. A két fiatal a buli végén együtt távozott, kézen fogva sétáltak ki a hely kijáratán. Az útjuk a fiú lakására vezetett, ahol talán már túl közel kerültek egymáshoz. A lány másnap délelőtt különösen rosszul ébredt, émelygett, erős alhasi fájdalomra panaszkodott, nem igazán emlékezett az este folyamán történetekre. Számonkérte a mellette fekvő fiút, aki tájékoztatta őt az este történéseiről, köztük arról is, hogy miután megérkeztek a fiú lakására lefeküdtek egymással. Hozzátette, hogy a lány különösen motiválnak tűnt erre, úgyhogy ő emiatt kérdés nélkül belement. A lány ezen rögtön felháborodott, folyamatosan azt ismételte, hogy nem emlékszik arra sem, hogy kettőjük között mi történt az éjszaka folyamán, ez végképp kétségbe ejtette. Ezt követően összeszedte a cuccait és elhagyta a fiú lakását. Egyre inkább erősödött benne a gondolat, hogy nemi erőszak áldozatává vált.

2. történet: Nem történt valódi erőszak

Egy fiatal, mondhatni átlagos középiskolás lány elmegy élete első házi bulijába az egyik osztálytársához. A szülei nehezen engedték el, mondván, hogy féltik őt attól, hogy bármi bajba keveredik. Arra hivatkoztak, hogy minden olyan ember ott lesz abban a buliban, köztük sokan a lány osztálytársai, akik szerintük túlzottan problémások, gátlástalanok. A lány végül meggyőzte a szüleit, azzal az indokkal, hogy végre lehetősége nyílik arra, hogy jobban megismerje az osztálytársait, hátha így jobban befogadják majd. A lányt az osztálytársai folyamatosan cikizték, piszkálták amiatt, hogy még semmilyen szexuális tapasztalata nem volt. Remélte, hogy ez a buli jó lehetőség lesz arra is, hogy bebizonyítsa, hogy ha ő igazán szeretné, akkor bárkit fel tud szedni, akár az osztálytársai szeme láttára is. Miután mindenki megérkezett a buliba, kezdetét vette az iszogatós játékok szokásos egyvelege, mely a lányt fokozatosan

felszabadította, gátlásait is sikerült egyre jobban levetkőznie. Az egyik fiú osztálytársa elkezdett közeledni felé, amire ekkor még a lány is nyitott volt. Hamarosan elindultak az egyik emeleti hálószooba felé, a fiú azonban egyre erőszakosabban viselkedett vele. A lány többször jelezte szóban, hogy vissza szeretne menni a többiekhez és nem szeretne a fiútól semmi komolyabbat. A fiú ezt követően az ágyra lökte, majd teljes testével a lányra nehezedett, úgy, hogy ő mozdulni sem bírt. Ekkor már nem látta értelmét annak, hogy segítségért kiáltson, annyira megijesztette a szituáció. A könnyeivel küszködve, teljesen megrémülve, sokkolt állapotban várta, hogy vége legyen és a fiú végre elengedje.

3. történet: Valódi nemi erőszak

Liza, 14 éves, egy budapesti általános iskola 8/b. osztályának kitűnő tanulója. Az osztályfőnöke az utóbbi hónapokban észrevette, hogy a tanulmányi eredményei egyre rosszabbak, a tanórákon sem figyel, teljesen olyan benyomása volt, mintha máshol lennének a gondolatai. Az alapvetően jókedvű, kedves, extrovertált lány pár hónap leforgása alatt önmaga teljes ellentétévé vált. A kezén és a lábán külső sérülések, zúzódások, kék-zöld foltok jelentek meg. Ha az egyik helyen éppen elmúlt, legközelebbre megjelent egy másik helyen. A lány általában a következő magyarázatok egyikét adta sérüléseinek okára: elesett biciklivel, leesett otthon a csigalépcsőről, röplabdázás közben elcsúszott és elesett. Az osztályfőnöke meggyőzte arról, hogy kezdjen el az iskola pszichológusához járni, akinek harmadik alkalommal már egészen megnyílt. Elárulta, hogy az édesanyja három évvel ezelőtt feleségül ment egy férfihoz, aki ezt követően hozzájuk is költözött. A lány édesanyja két munkahelyen dolgozik, általában késő este ér haza és korán reggel indul dolgozni. A férfi munkanélküli, évek óta alkoholproblémákkal küzd, melyet most már új családja előtt sem leplez. Mivel folyamatosan otthon tartózkodik, ő az, aki a lányt állandóan felügyeli. A lány elárulta, hogy a férfi egyre furcsábban kezdett vele viselkedni, amikor az anyja nem volt otthon. Kezdetben még csak apróságokkal kedveskedett neki, majd ez hamar átfordult abba, hogy egyre erőszakosabban viselkedett vele és olyan dolgokra kényszerítette, melyet a lány nem akart. Hogyha bármikor ellenkezett, a férfi megfenyegette azzal, hogyha nem engedelmeskedik neki, akkor az édesanyját fogja bántani. Ezért a lány mindent megtett annak érdekében, hogy legalább az édesanyjának ne essen bántódása. A lány férfivel való kapcsolata a kezdeti verbális abúzusról rövid időn belül átváltott arra, hogy a férfi már fizikálisan és szexuálisan is bántalmazta őt, semmitől sem visszariadva.

Elkövető fókuszú történetek

1. történet: Nem történt erőszak

Egy fiatal, egyetemista fiú a barátaival elment a kedvenc, már jól ismert szórakozóhelyére bulizni, kiengedni a gőzt a fázasztó hét után. A fiú jólöltözött, mindenkivel kedves, udvarias és tisztelettudó. Sosem volt jellemző rá, hogy egy éjszakás kalandok miatt ismerkedjen, tőle ez mindig távol állt. A fiú barátai kiszúrtak egy lány társaságot, akik távolról különösen szimpatikusak voltak nekik. Természetesen ő is odament a többiekkel, nem akart teljesen egyedül maradni. A fiúk is és a lányok különösen jókedvűek és közvetlenek voltak már ekkor, amire az elfogyasztott italok is nagyban rásegítettek. A fiú szóba elegyedett a másik társaság egyik tagjával, aki már első látásra is nagyon szimpatikus volt számára, kifejezetten vonzónak találta a lányt. A fiú két barátja a másik két lánnyal elment a pulthoz, hogy kikérjenek egy újabb kört, a két fiatal addig tovább beszélgetett. Egyiküknek sem igazán tetszett az aznapi buli, ezért úgy döntöttek, hogy felmennek a fiú lakására, ahol zavartalanabb körülmények között folytathatják az ismerkedést. Mindketten elég sokat ittak az este folyamán. A fiú úgy értelmezte a lány későbbi viselkedését, hogy szeretne lefeküdni vele, így együtt töltötték az éjszakát. A lány nem tiltakozott sem szóban, sem fizikailag, az aktus során azonban elég passzív volt, melyet a fiú a fáradtságnak és az elfogyasztott alkohol hatásának tudott be. A fiú azonban másnap reggelre sem tudta elengedni a dolgot, nagyon kellemetlenül érezte magát miatta. Azon töprengett, hogy vajon rosszat tehetett-e vagy talán az elfogyasztott alkohol mennyisége miatt agresszívabb, erőszakosabb lett volna a kelleténél. Szerette volna ezt letisztázni a lánnyal, ő azonban nem adott rá lehetőséget, közvetlenül ébredés után összeszedte a cuccait és szó nélkül elhagyta a fiú lakását.

2. történet: Nem történt valódi erőszak

Egy harmadik évfolyamos gimnazista fiú, péntek estéjét az egyik osztálytársa által rendezett házi buliban töltötte. A szülei már hozzászoktak ahhoz, hogy minden péntek és szombat estéjét valaki másnál, vagy esetlegesen egy szórakozóhelyen tölti, azonban bíztak abban, hogy - mint mindig - most is óvatos lesz és vigyázni fog magára. A fiú kifejezetten élvezte ezeket a bulikat, szeretett új embereket megismerni, a barátaival időt tölteni, az italozást sem vetette meg. Régóta nem volt már párkapcsolata, úgyhogy vágyott arra, hogy egy lánnyal végre újra közelebbi kapcsolatba kerülhessen, melyre az aznapi bulit különösen jó lehetőségnek gondolta. Az érdeklődését hamar fel is keltette az egyik évfolyamtársa, akit csak a közös óráikon látott, ezen kívül nem tudott róla semmit. Ez a tény egyáltalán nem riasztotta vissza, az érdeklődése sokkal nagyobb volt annál, mint hogy ezt annyiban hagyja. Odament a lányhoz, aki már szintén elég ittas állapotban volt. A lány is abszolút nyitottnak tűnt a fiú közeledésére, hamar az egyik emeleti hálósobában kötöttek ki. A fiúnak úgy tűnt, hogy a lány elkezdte kényelmetlenül

érezni magát a szituációban, de mivel nem mondott semmit, így a fiú úgy gondolta, hogy folytathatják. Nem érezte úgy, hogy le kellene állnia, hiszen az elején még a lány is partnernek tűnt. Így inkább próbált arra figyelni, hogy ő maga minél jobban élvezze az együttlétet. Miután végzett, és ránézett a mellette fekvő lányra, észrevette, hogy könnyesek a szemei, úgy tűnt számára, mintha félt volna tőle. A lány ezt követően kirohant a szobából, a fiút egyedül hagyva ott.

3. történet: Valódi nemi erőszak

Egy középkorú férfi harmadik válása után nem sokkal ismét megházasodott. Egy olyan nőt vett el, aki egyedülálló anyaként nevelte 14 éves lányát, emellett pedig két munkahelyen dolgozott annak érdekében, hogy a családja számára minden szükséges dolgot meg tudjon teremteni. A férfi évek óta alkoholproblémákkal küzdött, emellett szerencsejátékfüggő is volt, sokszor a nő félretett pénzéhez is hozzányúlt annak érdekében, hogy ezen szükségleteit kielégítse. A nőt egyáltalán nem szerette, úgy gondolta, hogy mellette majd összeszedi magát, kihasználja a nő által biztosított lehetőségeket, majd elhagyja. A férfi nagyrészt otthon tartózkodott, sokszor ő felügyelte a nő 14 éves lányát. Emiatt sok időt töltöttek együtt kettesben. A férfinak egyre jobban megtetszett a nevelt lánya, aki már szinte felnőtt nőként nézett ki, és úgy is viselkedett. Kezdetben a férfi próbálta elnyomni magában az érzéseit, azonban sokszor úgy értelmezte a lány viselkedését, mintha flörtölne vele. Miután ez többször is megismétlődött, úgy gondolta, hogy nyíltan kifejezi felerősödött érzelmeit a lány iránt. Azt gondolta, hogy köztük ténylegesen kialakulhat egy komolyabb kapcsolat, hiszen a kölcsönös vonzalom és szimpátia már adott. Egyik nap a férfi elkezdett közeledni a lány felé fizikálisan, azonban a lány a korábbi flörtölések ellenére csúnyán elutasította őt. Ez nagyon feldühítette a férfit, azt érezte, hogy a lány csak szórakozik vele. A férfi ezt követően megfenyegette, hogy mindent el fog mondani a lány édesanyjának. Ezzel a húzással akarta őt engedelmességre bírni. Innentől kezdve úgy látta, hogy a lány nem állt többé ellen, nem mondott nemet a közeledéseire és mindent megtett, amit csak akart. Úgy gondolta, hogy sikerült a lányban is megerősítenie azt, hogy őszintén vállalja fel érzelmeit, kicsit se szégyenkezzen miattuk, hiszen végtére is úgy tűnt, hogy neki is kedvére való volt a dolog.